

Mens en Wereld

5e jaargang, no. 7 en 8 • Juli-Aug. 1950

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN . UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Uitdaging en Antwoord

ER zal wel geen tijdperk in de geschiedenis der mensheid zijn geweest, dat het risico niet kende van verval, geestelijk of stoffelijk, en de mogelijkheid van verheffing. Het menselijk bestaan moet steeds opnieuw strijdend gehandhaafd worden, en dat gebeurt met meer of met minder succes.

Ieder weldenkend mens is het tegenwoordig duidelijk, dat de risico's en de mogelijkheden ten goede in onze tijd niet gering zijn. Hij beseft zijn medeverantwoordelijkheid voor de gang van zaken in de wereld, en tracht die verantwoordelijkheid, al naar de draagwijdte van zijn krachten, in praktijk te brengen. Is hij buitenkerkelijk en begrijpt hij het belang van een gezond geestelijk volksleven, dan juicht hij het optreden en het werk van het Humanistisch Verbond toe. Wordt hij ook lid van dat Verbond? Menigmaal wel. Maar er zijn meer buitenkerkelijken met geestelijke belangstelling, dan leden van het Humanistisch Verbond. Hoe dat o.a. komt, blijkt uit de volgende brief:

OPBOUWENDE CRITIEK

naar aanleiding van het artikel „Verantwoordelijkheidsbesef” in „Mens en Wereld” van 21-6-'50.

Ik stel voorop, dat een verdraagzaam mens niet noodzakelijk lid behoeft te zijn van het H.V.

Mijn avonden breng ik door met schaken, bridgen en lezen en terwijl iedere gezonde overtuiging door mij wordt gerespecteerd neem ik het volgende standpunt in:

Wanneer ik

1e politieke kleur beken en mijn stemplicht vervul,

2e ieder vrij laat in zijn wereldbeschouwing,

3e voor mijn gezin zorg en populair gezegd ieder het zijne geef,

4e de wet in acht neem,

dan ben ik voor 100 % gemeenschapsmens, omdat die gemeenschap geen andere eisen stelt.

Volgens punt 2 laat ik ieder vrij in zijn/haar wereldbeschouwing.

Het kwetst mij echter om door Rm te Zwolle alleen omdat ik als individualist (zo zijn er vele) geen lid ben van het H.V. (waar het tenslotte op neerkomt) tot „de kanker van deze tijd” gerekend te worden. De overige cynische uitlatingen, welke in haar algemeenheid kant noch wal raken, laat ik dan nog buiten beschouwing.

De humanistische verdraagzaamheid komt in dit artikel wel erg in de knel en is propagandistisch afbrekend voor hem/haar die het niet met aandacht leest en dat zullen er veel zijn!

Het ideaal van het H.V. is niet ten koste van alles leden winnen, maar het humanisme ook zonder betalende leden onder de mensen-gemeenschap te brengen en dat wordt met dit artikel zeer zeker niet bereikt, daar het veel te scherp van toon is.

Hoogachtend,

H. G. A. MESMAN.

Is het waar dat tegenwoordig de gemeenschap geen andere eisen stelt, dan de vier punten van de briefschijver? En is het waar dat het Humanistisch Verbond ook zonder betalende leden het humanisme als een bezielende kracht voor deze tijd onder de mensen kan brengen?

Beide vragen komen neer op de éne vraag: Is het juist, dat een humanist, die instemt met de beginselverklaring van het Verbond en die van mening is, dat het humanisme verbreid dient te worden, zich afzijdig houdt en het humanistische streven geen steun verleent?

Laten we maar direct antwoorden: *dat is onjuist!* Wil het humanisme verbreid worden als de levens- en wereldbeschouwing der buitenkerkelijken, als de bron van hun bezinning en bezieling, en wil het de plichten en rechten van de humanisten handhaven, wil het bij de grote verscheidenheid van levensgebieden praktisch werkzaam zijn: geestelijk, sociaal, cultureel, dan kan dat alleen gebeuren als iedere humanist een steentje bijdraagt. En als het waar is, dat het humanisme de kracht bezit een geestelijke gemeenschap te vormen, waar de enkeling

(Vervolg op pag. 2)

Humanistische Verkenningen

II

Humanisme houdt niet in, dat godsdienstige aanmatiging, kerkelijke onverdraagzaamheid of priesterlijke willekeur, waar zij voorkomen, geen verzet of bestrijding zouden uitlokken. Het tegendeel is het geval. Maar deze bestrijding wordt niet gezocht en is niet het hoofddoel van de humanistische activiteit. Het resultaat zou slechts zijn, dat de tegenstanders op een hoop gejaagd zouden worden, dat de humanist zich zou laten verleiden tot een „hinderlijk volgen” van de andersdenkende, en dat hij zijn eigenlijke taak, de opbouw van een humanistische levenssfeer, uit het oog zou dreigen te verliezen.

Er is echter een diepere grond, die de houding van de humanist bepaalt: Hij acht het namelijk helemaal niet mogelijk om langs de weg van redelijke doordenking, strijd of spot een levensbeschouwing doeltreffend te bestrijden. Maar houden de godsdienstige overtuigingen dan soms stand voor de toets der rede? Geenszins, doch het is allerm minst gezegd — en in feite ook inderdaad niet het geval — dat de godsdienstige mens de rede als laatste toetssteen erkent. Voor de humanist is de redelijke toetsing een vanzelfsprekende geesteshouding, maar juist die vanzelfsprekendheid maakt het duidelijk, dat men de juistheid van deze houding zelf niet redelijk aanvaardbaar kan maken. Wie de rede niet als toetssteen erkent, zal zich ook niet langs redelijke weg er van laten over-

tuigen, dat hij dat wel behoorde te doen.

Iedere levensovertuiging berust op enkele uitgangspunten, die allerm minst willekeurig gekozen worden, veeleer op een innerlijke noodzaak berusten, maar juist daarom onbewijsbaar zijn. Zij vormen tezamen het „geloof” in de volle zin, van waaruit de mens leeft. De humanistische geesteshouding wordt bepaald door het geloof in de mens als redelijk wezen. Dat wil niet zeggen, dat

Geloof en rede

de humanist zijn levensovertuiging logisch of causaal meent te kunnen afleiden (dat zou slechts een verstandelijke theorie opleveren). Ook niet, dat hij gelooft dat de mens altijd redelijk is of handelt (de praktijk leert het tegendeel). Maar slechts dit, dat hij in het menselijk besef der waarden van waarheid, goedheid en schoonheid het wezenlijk menselijke ziet en de toetssteen van iedere overtuiging.

Dit humanisme nu moet erkennen, dat het christendom in zijn nobelste vormen, geenszins een uiting hoeft te zijn van huichelarij of domheid, maar van een andere geesteshouding. Een gelijkberechtigd uitgangspunt in-

derdaad, dat de humanist niet kan aanvaarden, maar ook niet zonder meer als fout afwijzen. Gelijk berechtiging betekent echter nog geen gelijkwaardigheid. Juist omdat de humanist in het redelijk vermogen van de mens het wezenlijk menselijke ziet, kan hij de relativering daarvan in het christendom niet anders opvatten, dan als een verzaking van de menselijke verantwoordelijkheid. Daarom acht hij de godsdienstige overtuiging van een geringer waarheidsgehalte dan de humanistische en richt hij zich tegen alle ontmoediging in op een waarachtige humanisering van het geestelijke en maatschappelijke leven.

Hoe dan? Door in de ontmoeting met het Christendom zijn eigen idee zo echt als mogelijk is te vertegenwoordigen. Ook door gesprek en uitwisseling van ideeën natuurlijk, en door een onophoudelijk beroep op de rede als een de mensen bindende kracht. Maar vooral door in eigen leven en dat zijner gemeenschap iets te doen uitstralen van de gloed en de zuiverheid van het humanisme. Door het te maken tot een levende werkelijkheid in de gemeenschap, die verontrust, eerbied afdwingt en bezielt. Dit humanisme is noch bangelijk noch „tactiek”, maar gedreven door een geloof dat bergen kan verzetten, en juist daarom niet geneigd zich te overschreeuwen in angstige en machteloze verontrusting.

J. P. VAN PRAAG.

Uitdaging en antwoord

(Vervolg van pag. 1)

contact heeft, verwantschap gevoelt, vertrouwen vindt, zich uiten kan, dan zal die gemeenschap zijn vormen dienen te krijgen, zich ook praktisch moeten doen blijken. Hoe zou dat kunnen met slechts de liefdesverklaringen van de humanisten en hun toejuichingen, zonder verdere consequenties en medewerking?

De hierboven geciteerde brief typeert een houding, die bij alle welwillendheid te weinig begrip toont voor wat er in deze tijd mogelijk is en gedaan kan worden. Het is natuurlijk best dat we allemaal fatsoenlijke mensen zijn, de wet gehoorzamen en elkan- der vrijlaten. Maar daarmee is géén antwoord gegeven op de uitdaging van onze tijd. Die tijd eist wederzijds hulpbetoon, geestelijk en stoffelijk. Ook — en vooral — van de humanist.

B. C.

Van en Over de Redactie

Op de Hoofdbestuursvergadering van 8 Juli j.l. werd de Heer B. Max benoemd tot redacteur van Mens en Wereld, in het bijzonder voor het secretariaat en de eindredactie. De Heer M. Dekker, die reeds geruime tijd de wens te kennen had gegeven de redactiewerkzaamheden te beëindigen, maakt thans geen deel van de redactie meer uit. Het Hoofdbestuur is hem dankbaar dat hij het mede mogelijk heeft gemaakt, dat Mens en Wereld zich ontplooid en bekendheid verwierf. De Heer G. Stuiveling treedt van nu af op als redacteur voor culturele aangelegenheden. De Heer A. Stempels blijft redacteur, in het bijzonder voor geestelijk leven en binnenlandse politiek. De Heer J. C. Brandt Corstius blijft hoofdredacteur.

Het Secretariaat van de redactie is van heden af: De Heer B. Max, Utrechtseweg 154, Amersfoort, Tel. K 3490—5220. Verzoeken alle correspondentie, bijdragen, tijdschriften en boeken te zenden naar dit adres.

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr. J. C. Brandt Corstius, B. Max, Mr A. Stempels, Dr G. Stuiveling. Adres Redactie: p.a. B. Max, Utrechtseweg 154, Amersfoort, tel. K 3490—5220. — Adres Administratie: Bleyenburgerstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1,— per regel: kolombreedte 58 mm. — Abonnementscondities: Leden gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. — Prijs losse nummers f 0,20. — Condities Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door Centraal Bureau, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht.

Humanistisch bruggehoofd

In Korea is de koude oorlog overgegaan in een hete. Het heeft ons niet eens ontsteld; we verwachtten het hier of daar sinds lang; nu is het een feit. Weer is het zover, dat het krantenlezend publiek — en dat zijn wij allen — leert denken in legereenheden, vernietigingsmiddelen en strategische posities. Een enkele maal laten we de krant even zakken, als we lezen van tienduizenden opgeofferde levens, van afgrijselijke mishandelingen, terreur en bedrog. In ons hoofd hangen de woorden van Roland Holst: Het leed der mensen laat mij vaak niet slapen.

Daarbij komt, dat we ons een andere inzet voor zulk een strijd zouden wensen. Het front der Westerse democratie is nu eenmaal grillig. In de Verenigde Staten en Groot-Brittannië zijn het tenminste duidelijk progressieve krachten die de toon aangeven. Maar juist omdat het democratieën zijn, waarin ook de minderheid zijn kansen behoudt, is het beeld van hun politiek niet ondubbelzinnig. Krachten van behoud en

onderdrukking speelden en spelen er voortdurend een rol. Zeg negervraagstuk, zeg denazificatie in Duitsland, en we beseffen weer ten volle, waarom we eens zeiden dat het humanisme zich als zodanig niet met de grote wereldmachten vereenzelvigen kan.

Het zijn diezelfde on-humanistische invloeden in de Westerse democratie die ons opgescheept hebben met een Aziatische erfenis, die op zichzelf geen enkel oprecht democraat bezielen kan. Dat èn op Formosa, èn in Indo-China, alsook in Korea corrupte regimes de steunpilaren van het Westen zijn, is zo algemeen bekend, dat het geen nadere uiteenzetting behoeft. Waarom heeft de democratie niet de grote greep kunnen doen, die deze landen een menswaardig sociaal bestel èn een respectabele regering gegeven zou hebben? Het antwoord moet luiden: Omdat de democratie tot dusver te zeer in zich zelf verdeeld, te gebrekkig, te halfhartig is geweest. Maar ook: Omdat deze volkeren zelf niet de rijpheid bezaten

voor een tegelijk progressief en democratisch bewind. En omdat de democratie zich er nu eenmaal slecht toe leent zulk een bewind met geweld door te zetten, zelfs als zij het gewild had. Dat is de tragiek van het Westen.

Men moet een heel groot geloof hebben in de vrije ontplooiing van de mens en de ondanks alles daaraan beantwoordende democratische staatsvorm, om in zo'n geval voor zichzelf heel zeker te weten: hier sta ik, ik kan niet anders. Democratie betekent redelijk overleg, menselijke communicatie. De verhoudingen mogen de menselijke waardigheid gruwelijk aantasten, waar nog een spoor van democratie bestaat, is ook nog de mogelijkheid van verstandhouding boven onmenselijkheid en geweld uit. België heeft het zo juist nog bewezen. Daarin ligt ook de grote, democratische zin van de Verenigde Naties. Zij vormen het begin van een rechtsorde, waarin redelijke mogelijkheden,

(Vervolg op pag. 4)

De ZEDEN en de ZWEMSPORT

Voor voetgangers, automobilisten en fietsers bestaat er een vrij uitvoerige wetgeving. De veiligheid eist dit nu eenmaal. De veiligheid vroeg ook om een wet voor zwemmers en zwemsters. Drie jaar geleden heeft minister Drees, toen minister van sociale zaken, een ontwerp voor zo'n wet bij de Staten-Generaal ingediend.

Maar het feest ging niet door. Wie gaat zwemmen trekt weinig of geen kleren aan. En al die blotigheid is aanleiding om zwemmers en zwemsters ineens als andere mensen te beschouwen dan fietsers en voetgangers. Het menselijk lichaam schijnt niet aan zijn trek te mogen komen. En het wordt vooral erg, als mannen en vrouwen bij elkaar in het water gaan liggen. Daarom heeft de „rechterszijde” — de op confessie gebaseerde politieke partijen — in de Tweede Kamer drie jaar geleden geprobeerd in de wet op de veiligheid en de hygiëne in zweminrichtingen bepalingen betreffende de zedelijkheid opgenomen te krijgen. Die rechterszijde is nog steeds een meerderheid in ons parlement en een zedelijkheidsamendement van pater Stokman werd dan ook prompt aangenomen. Hetgeen voor dr. Drees, die zijn wetsontwerp niet wilde laten misvormen, aanleiding was schorsing van de beraadslagingen te vragen. Dit betekende in die omstandigheden, dat het ontwerp, althans voorlopig, van de baan was.

Intussen is dr. Drees aan Sociale Zaken opgevolgd door zijn partijgenoot mr. Joekes. Deze vond het toch ook wel nodig, dat er veiligheid en hygiëne in zweminrichtingen moesten zijn. Daarom heeft hij nu een nieuwe poging gewaagd. En wetende dat er nog steeds

een meerderheid van „confessionelen” in het parlement is, heeft hij in zijn ontwerp ook een paar zedelijkheidsbepalingen opgenomen.

Tot onze vreugde kunnen we constateren, dat dit ontwerp er van uitgaat, dat het heel normaal is, wanneer dames en heren samen de nobele zwemsport beoefenen. Maar ja, er zijn mensen, die nu eenmaal liever de bokken van de geiten gescheiden houden wanneer het op zwemmen aankomt. En we moeten toch ook die mensen het zwemmen gunnen. Daarom wil het ontwerp ervoor zorgen, dat er in elke gemeente voldoende gelegenheid is voor „gescheiden” zwemmen. Wie een zweminrichting wil exploiteren, moet dus op bepaalde tijden — onder goedkeuring van B. en W. vast te stellen — zijn inrichting voor een van de twee sexen sluiten. Als er in een gemeente al voldoende gelegenheid voor gescheiden zwemmen is, kan van die verplichting ontheffing worden verleend.

Dit klinkt allemaal heel mooi, als er inderdaad zo'n grote behoefte aan gescheiden zwemmen bestaat. Wij kunnen niet ontkomen aan de indruk, dat die behoefte weleens overdreven wordt voorgesteld, in het bijzonder door mensen, die persoonlijk geen ervaring op het gebied van gemengd zwemmen hebben. Men probeert dan wel, door middel van dogmatische redeneringen aan te tonen, dat die behoefte er inderdaad is, althans er behoort te zijn; maar dergelijke redeneringen hebben maar betrekkelijke waarde. Dit is in het bijzonder tot uiting gekomen in een paar artikelen in het Nederlands juristenblad van mr. Brongersma, een Rooms-katholiek,

Humanistisch bruggehoofd

(vervolg van pag. 3)

zij het een beperkte, kans krijgen.

Hier ligt ook het aangrijpingspunt voor een humanistische visie op het Koreaanse conflict. Noord-Korea heeft twee jaar lang de bemiddelingspogingen van de Verenigde Naties afgewezen. Het is ondubbelzinnig de aanvaller. Het heeft het internationale overleg doorbroken. Dat bepaalt de positie. Daaraan kunnen speculaties over machts-sferen, over eenheid van Korea, over uitbuiting, evenmin iets afdoen als toen de Anschluss van Oostenrijk bij Duitsland aan de orde was. Dat heeft Nehroe blijkbaar begrepen, toen hij niettegenstaande veel dat zijn land een andere richting op zou kunnen dringen, ondubbelzinnig koos, tegen agressie, voor de Verenigde Naties. Deze doorbreking van het front West—Oost, blank—kleurling, heeft te weinig de aandacht getrokken. Het is een feit van, juist uit huma-

nistisch oogpunt, wereldhistorische betekenis.

Iedere humanist zal in dit conflict persoonlijk, ook politiek moeten kiezen. Betekent dit dat ook het humanisme als zodanig in wel en wee met het bruggehoofd der Verenigde Naties op Zuid-Korea verbonden is? Neen, dat betekent het niet. Want wat ook het lot van Zuid-Korea en de Verenigde Naties, van Amerika en de hele wereld moge zijn, of het zal zijn vrede of oorlog, overwinning of nederlaag, in alle gevallen zal het humanisme weten, dat het wel partij kan kiezen en soms moet kiezen, maar dat het in deze zin geen partij is. Het humanisme zal te allen tijde moeten zijn nuchter en praktisch, feitelijk op de hoogte en politiek paraat, maar daarboven uit: menselijk, altijd waakzaam waar ook ter wereld de mens geschonden wordt, altijd bereid het te wagen boven alle grenzen uit met een beroep op wat de mensen als mensen verbinden kan.

Wat er ook gebeuren moge: zolang het humanisme als levende bezieling werkt in mensen, die weten wat zij aan hun menselijkheid verplicht zijn, zolang is er nog een laatste veste waarin onze hoop op een betere

wereld wonen kan, zolang is er nog een humanistisch bruggehoofd tegen verleiding, angst, onmenselijkheid en terreur.

J. P. VAN PRAAG.

HEYMANS-CURSUS

In samenwerking met het Heymansgenootschap wordt van 28—31 Augustus a.s. in de Internationale School voor Wijsbegeerte een cursus gehouden over *Denkwijze en wereldbeeld van de Nederlandse filosoof G. Heymans*. Daar verscheidene onzer lezers belangstelling voor dit onderwerp zullen hebben, volgt hier het programma:

Maandag en Dinsdag (28 en 29 Aug.) 14.30 uur: Prof. Dr H. J. F. W. Brugmans: De metaphysica van Heymans. Dinsdag en Woensdag (29 en 30 Aug.) 10.00 uur: Dr D. Wiersma: De kennistheorie van Heymans. Donderdag (31 Aug.) 10.00 uur: Dr Mr K. L. Piccardt: De ethica van Heymans. Woensdag (30 Aug.) 15.00 uur: Algemene samenspraak.

Leergangsgeld: f 8,—; studerenden f 3,—. Logies en pension: f 16,50. (Met éénpersoonkamer f 19,50).

maar voor de P. v. d. A. lid van de Eerste Kamer. Deze Rooms-Katholiek baseert zich op allerlei rooms-katholieke uitlatingen en aldus komt hij tot heel andere conclusies dan zijn leidende geloofsgenoten in de K.V.P. Zo vertelt hij, dat in Engeland r.k. geestelijken zo maar „gemengd” gaan zwemmen; en hij toont, met een beroep op r.k. bronnen, aan dat daar niets buitengewoons in mag worden gezien.

Daarom vinden wij het eigenlijk wel een beetje jammer, dat er in het ontwerp zweminrichtingenwet toch nog een bepaling over gemengd zwemmen voorkomt. Het meeste betreuren wij het, dat het in ons landje blijkbaar niet anders kan (wat minister Joekes ook niet kan helpen).

Iets bijkomstigs — maar niet minder betreurenswaardigs — is het, dat het ontwerp wat deze regeling voor het gescheiden zwemmen betreft, te ver gaat. De wet zal namelijk ook van toepassing zijn op zwembaden van verenigingen, die alleen voor leden van deze verenigingen toegankelijk zijn. Gesteld eens — men zou er bijna naar gaan verlangen als het principieel niet zo verkeerd was — dat het Humanistisch Verbond uitsluitend voor zijn leden een zweminrichting ging exploiteren. Dan zou het H.V. volgens het thans ingediende ontwerp verplicht kunnen worden, tijden voor gescheiden zwemmen vast te stellen. Wij nemen aan, dat er over deze al te ruime werking van de wet bij de parlementaire behandeling van het ontwerp nog wel een en ander zal worden gezegd.

Ernstiger vinden wij het, dat het ontwerp de voorschriften voor de zedelijkheid in zweminrichtingen geheel in handen van plaatselijke autoriteiten legt. Daarmee komen we weer — net als bijv. in het befaamde

ontwerp op de leesbibliotheken — tot plaatselijke normen van zedelijkheid. In de ene gemeente zullen de schouderbandjes van zwempakken 3 cm breed moeten zijn, in een andere misschien 5 cm en in weer een andere gemeente hoeven er misschien helemaal geen schouderbandjes aan te zitten. Tot het ontstaan van dergelijke toestanden, die het begrip „zedelijkheid” op een bedenkelijk laag peil brengen, geeft het ontwerp althans de gelegenheid. Dergelijke dingen leggen een onsmakelijke nadruk op onderwerpen, die het eigenlijk niet waard zijn, dat men er één woord over vuil maakt.

Laat men zich toch eens afvragen, wat voor reëel kwaad er in een draadje minder aan een zwembroek zit. Wij moeten in dit verband denken aan een zin in een onlangs verschenen charmant boekje van Dominique le Bourg: „L'art d'être aimée” (Odé, Parijs). Ieder weet, zo staat daar (vrij vertaald), dat nudisme het zinnelijke verlangen bekoelt; en de preutsheid die de kleren uitvond, deze huichelachtige preutsheid, weet meer van de zonde dan de naïeve vrijmoedigheid van de wilden. „Ieder weet...” Het is waarschijnlijk wat sterk gezegd. En Dominique le Bourg zal voor pater Stokman en de overige rechterzijde wel geen autoriteit zijn.

Nu zijn wij reëel genoeg om voor Nederlandse zwembaden geen nudisme te bepleiten. De Nederlandse werkelijkheid heeft haar grenzen. Binnen deze werkelijkheid komt men er niet eens aan toe de waarheid van de uitlating van Dominique le Bourg — en zij is niet de eerste en enige die zich in deze zin uitlaat — te toetsen. Toch zou het goed zijn enige aandacht aan deze kant van de zaak te wijden. Daarmee zal men verder komen dan met het zoeken van gevaren, waar deze niet zijn.

De ontwikkeling van het humanisme in Engeland en Amerika

Reeds meermalen heeft *Mens en Wereld* berichten gebracht over de humanistische organisaties in Amerika en Engeland. In de laatste tijd is in deze landen de vraag naar voren gekomen of het humanisme zich meer dient te organiseren en meer en meer invloed moet krijgen op de buitenkerkelijken.

Uit hetgeen de humanistische bladen in beide landen daarover schrijven, blijkt dat er een ontwikkeling aan de gang is van kleine, min of meer intellectueel en wetenschappelijk gerichte groepen naar een organisatie die midden in het geestelijke en sociale leven van het land staat en het wijdverbreide humanisme vorm geeft voor de moderne tijd.

Men is er niet meer tevreden met het voeren van een min of meer sectarisch bestaan in kleine kring. Voor een deel hebben zowel Amerika als Engeland humanistische organisaties, die reeds lang vóór de oorlog bestonden en opgericht werden in een tijd dat wetenschappelijke ontwikkeling en bestrijding van voor de rede onhoudbare godsdienstige voorstellingen de voornaamste aandacht opeisten. Men is er na vele jaren niet in geslaagd de algemene humanistische levenshouding van tallozen te funderen en een organisatie te worden van bezinning en bezieling. De geestelijke nood van de moderne tijd en de grote levenskansen van het moderne humanisme werpen het probleem op van een humanistische organisatie, waar-

in het humanisme in alle openheid een duidelijk geformuleerd uitgangspunt krijgt en een mogelijkheid en bezinnend en praktisch het leven te beïnvloeden.

Zo vinden we in het Juni-nummer van *News and Notes*, het orgaan van The Ethical Union een beschouwing van H. J. Blackham over de organisatie van een humanistische beweging. Hij stelt voorop, dat er een grondslag zal moeten zijn waarin de grondgedachten van het humanisme zijn vervat ter oriëntatie en tevens ter onderscheiding van andere levensbeschouwingen. Er dient een beginselverklaring te zijn, die meedeelt wat voor het humanisme beslissend is, kort en bondig. Ook meent Blackham dat er plaatselijke gemeenschappen moeten zijn tot dieper bezinning in gemeenschap van humanisten.

Ook *The Monthly Record*, orgaan van The Ethical Society constateert (Mei-nummer) dat er meer mensen met een humanistische levensopvatting buiten de humanistische organisaties staan dan er in. Ook dit blad pleit voor de opstelling van een grondslag, waarin de hoofdpunten van het humanisme zodanig worden geformuleerd dat er effectieve invloed van kan uitgaan. Tenslotte wordt thans in *The Literary Guide*, het orgaan van de Rationalist Press Association een discussie gevoerd over dezelfde vraagstukken.

Het orgaan van ons Amerikaanse zuster-

verbond (American Humanist Association) bevat in Juni een aantal stukken over hetzelfde onderwerp. Men brengt er naar voren dat algemene ethische beginselen en voorschriften omtrent de goede menselijke levens- en handelwijze meestal voor min of meer christelijk worden aangezien, terwijl humanistisch maar al te veel anti-dit of anti-dat betekent. Het is zaak het humanisme in het geestelijk leven van Amerika, te plaatsen als een volwaardige levens- en wereldbeschouwing. De grote humanistische traditie moet bewust worden gemaakt. De dagbladen en de radio moeten meer medewerking van bewuste humanisten krijgen. Het humanisme moet zich laten horen in andere groepen en verenigingen, waarmee het verwant is en dient daarbij de vakvereniging niet te vergeten.

Wie deze Engelse en Amerikaanse beschouwing uit humanistische kring leest, bemerkt, dat er internationaal een ontwikkeling aan de gang is naar een georganiseerd modern humanisme, dat actief en bezinnend deel heeft aan het geestelijke leven van de moderne tijd. Nationaal vertoont het verschillende trekken, maar de grondgedachten blijken — hoe zou het ook anders — internationaal te zijn. Met belangstelling volgen wij de ontwikkeling in beide grote landen, zoals — het blijkt uit hun bladen — zij daar de Nederlandse ontwikkeling belangstellend gade slaan.

Een Amerikaanse Prijsvraag

De Amerikaanse Humanistische Vereniging heeft een prijsvraag uitgeschreven voor de beste beschouwing over de praktische toepassing van het Humanisme in deze tijd (b.v. „Het Humanisme een kracht tot Wereldeenheid”; „Humanisme en U.N.E.S.C.O.” e.d.). Verscheidene honderden dollars aan prijzen zijn beschikbaar. Alleen personen, die geen burgers zijn van de Verenigde Staten van Noord-Amerika kunnen meedingen. „The Humanist” het orgaan van de Vereniging, zal de beste stukken publiceren. Alle inzendingen worden het eigendom van de Vereniging. De stukken dienen een omvang te hebben tussen de 1000 en 2500 woorden en moeten in 't Engels zijn geschreven. Uiterlijk 1 October 1950 moeten de bijdragen verzonden zijn. Adres: The American Humanist Association, 137 South Walnut Street, Yellow Springs, Ohio, U.S.A., aldaar ook nadere inlichtingen.

De redactie van *mens en Wereld* stelt de lezers van haar blad die aan deze wedstrijd willen meedoen en slechts Nederlands schrijven op de volgende wijze in staat eraan deel te nemen. Op bovengenoemde voorwaarden, uitgezonderd het gebruik van de Engelse taal, kunnen zij vóór 1 Sept 1950 hun opstellen inzenden bij de redactie van dit blad. De redactie kiest uit de inzendingen de drie beste en zal voor vertaling en opzending naar Amerika zorg dragen.

KINDERBIJSLAG EN MORAAL

Onlangs heeft de Tweede Kamer een wetsontwerp aangenomen, dat handelt over de kinderbijslag. Tijdens de bespreking deed zich, evenals bij de behandeling van vroegere regelingen van de kinderbijslag, het verschijnsel voor, dat de kerkelijke partijen een onderscheid wensten te maken tussen de regeling voor wettige- en die voor natuurlijke kinderen.

Anno 1950 blijkt het niet meer mogelijk bepaalde kinderen uit te zonderen van sociale bescherming. Art. 25, sub. 2. van de Universele Rechten van de Mens, aanvaard door de organisatie van de Verenigde Naties en van harte ook door Nederland, bepaalt: „Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.”

Sommige Nederlandse kamerleden van de

kerkelijke partijen zouden ongetwijfeld het onwettige huwelijk het liefst bestreden hebben door de bijslag niet van kracht te doen zijn voor de kinderen uit een dergelijk huwelijk. Dat gaat echter niet meer. Hoewel in andere Westeuropese landen de godsdienstige partijen zich bij dit feit hebben neergelegd, meenden de Nederlandse op dit punt het onwettige huwelijk te moeten blijven bestrijden. Het gevolg is, dat de bijslag voor wettige kinderen bij de wet geregeld wordt, en precies dezelfde bijslag voor onwettige kinderen per Koninklijk Besluit.

Wij stemmen van harte in met het streven het aantal ongebonden, ongeregelde verhoudingen te verminderen, omdat zij indruisen tegen de humanistische opvatting van huwelijk en moraal en omdat de kinderen er meestal het slachtoffer van zijn. Maar wij menen, dat dit streven niet gediend wordt door schijnvertoningen. Het onderwerp „kinderbijslag” leent zich, waar het om de kinderen gaat, niet voor een strijd op dit gebied. Terecht mag men daarom de kerkelijke politieke partijen het verwijt maken, dat zij aan de waardigheid van een nobel streven afbreuk hebben gedaan uit benepenheid en kleinheid van geest.

Bij het vijfjarig bestaan van Humanitas

Enige tijd geleden vierde Humanitas, de vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag haar vijfjarig bestaan. En bij die gelegenheid heeft de Algemeen Voorzitter van deze organisatie, Mr. J. in 't Veld, een herdenkingsrede uitgesproken. Hij sprak toen o.a. over de verhouding van het georganiseerde humanisme tot de kerk en bepleitte een goede verstandhouding en samenwerking tussen beide tegen het nihilisme, d.w.z. tegen de geestelijke onverschilligheid en vlakheid.

Daarop is, aanvankelijk aarzelend, maar toen van vele kanten door de confessionele pers gereageerd. Mr. J. in 't Veld heeft toen samenvattend gereageerd in Het Vrije Volk van 5 Juli j.l. Daar deze kwestie van zeer groot belang is, omdat het georganiseerde humanisme er in de praktijk herhaaldelijk mee te maken krijgt, nemen wij het belangrijkste gedeelte van Mr. in 't Veld's betoog over. Hij schreef daarbij 't volgende:

Diepere inhoud

Het begrip is groeiende, dat voor West-Europa een uitweg alleen is te vinden in een synthese van geestelijke vrijheid en sociale gerechtigheid. Maar een dergelijke formule kan moeilijk bezieling wekken, als wij ons niet bewust zijn van de geestelijke achtergrond, die de formule een diepere inhoud geeft.

Hier nu kunnen naar mijn mening humanisme en christendom elkaar vinden. De humanist neemt de mens niet — veel voorkomend misverstand — zoals hij is, maar zoals hij behoort te zijn. En dan wijst zich tweeërlei taak: de éne, naar binnen gericht, die de mens als met rede en zedelijkheid begaafd, aanspoort eigen diepste wezen tot de rijkst mogelijke ontplooiing te brengen; de andere, die de mens zijn plaats wijst in de gemeenschap en hem bewust maakt van zijn verantwoordelijkheid tegenover de gemeenschap en zijn evennaaste.

In het christendom vinden wij beide aspecten terug: enerzijds het gebod om te streven naar de volmaaktheid, om te werken met de talenten, welke ons geschonken zijn; anderzijds het voorschrift de naaste lief te hebben, gelijk zichzelf.

En, zoals ieder mens in zijn eigen persoonlijke leven dus zal hebben te pogen beide aspecten tot een zinvolle eenheid te brengen, zo vloeit daaruit voor het maatschappelijke leven als ideaal voort de synthese van geestelijke vrijheid en sociale gerechtigheid, omdat alleen in deze synthese de voorwaarden gegeven zijn, die het de mens mogelijk maken zijn volle bestemming te vinden.

Geen nihilisme

Dit is de gezindheid, welke wij in de volken van West-Europa hebben aan te kweken, wil het Avondland voor ondergang

worden behoed. En daarbij ontmoeten wij als voornaamste vijand het geestelijk nihilisme, dat de mens maakt tot massa-mens. De massa-mens, waarvan kenmerken zijn geestelijke passiviteit, tekort aan verantwoordelijkheidsgevoel en aan gemeenschapsbesef, verzwakt normbesef, materialistische levensinstelling en onvatbaarheid voor hogere levenswaarden. Als dit geestelijk nihilisme niet gekeerd wordt — en men vindt het heus niet alleen onder de buiten-kerkelijken — dan wordt het tot een dodelijk gevaar voor de westerse beschaving.

Het humanisme heeft nu de strijd aangeboden tegen dit geestelijk nihilisme onder de buiten-kerkelijken: het Humanistisch Verbond op geestelijk terrein, „Humanitas” op het terrein van de sociale zorg, waarbij deze laatste instelling er van uitgaat, dat men de steun-behoevende vooral niet te veel „in de watten moet leggen”, maar juist hem leren moet weer op eigen benen te staan en

door

Mr. J. IN 't VELD

zelf zijn weg door het leven te vinden. Want innerlijke kracht, het besef zelf verantwoordelijkheid te dragen is vóór alles nodig.

Is het nu zo onredelijk, wanneer ik in kerkelijke kringen wat meer begrip en waardering vraag voor deze arbeid? Laat men oppassen, zo heb ik gewaarschuwd, dat men het belang van de eigen kerk niet zó eng ziet, dat men daarvoor de toekomst der westerse beschaving in de waagschaal zou stellen.

Van kerkelijke zijde is mij voornamelijk tegemoet gevoerd:

1. dat de kerk reeds eeuwen strijd voert tegen het geestelijk nihilisme, waarmede blijkbaar gezegd wil zijn, dat het humanisme het nu ook verder maar aan de kerk moet overlaten;

2. dat het humanisme een dwaalleer is en alleen het Evangelie redding kan brengen;

3. dat kerk en humanisme onmogelijk bondgenoten kunnen zijn, omdat de kerk een heilsboodschap brengt van God, waartegenover het humanisme een boodschap is van zondige mensen.

Nuchter blijven

Mijn antwoord hierop kan alleen maar zijn: laten wij de dingen toch nuchter zien, zoals zij werkelijk zijn.

Een feit is, dat het proces van de ontkerkelijking (wat nog niet hetzelfde is als ontkerstening), reeds meer dan een eeuw aan de gang is en dat de Kerk niet bij machte blijkt het te stuiten. Bij elke volkstelling blijkt immers het percentage buiten-kerke-

lijken weer te zijn toegenomen. En bij degenen, die zich opgeven als te behoren tot enig kerkgenootschap, zijn er dan nog velen, wier geloof meer sleur dan sterke, bezielende overtuiging is.

Dat het zo ver gekomen is, mag men zeker het moderne humanisme niet verwijten, want dit is nog maar heel jong. Het is juist tot ontwikkeling gekomen, omdat ook in buitenkerkelijke kring de bezorgdheid groeide over het opdringen van het geestelijk nihilisme. De humanisten bestrijden deze verworping op hun wijze. Durft men in kerkelijke kring de consequentie aan, dat men liever de mensen geestelijk te gronde ziet gaan, met alle gevaren, welke daaraan voor de westerse beschaving verbonden zijn, dan dat zij in het humanisme een nieuwe levenssteun vinden, die hen maakt tot beproefde strijders voor de wezenlijke waarden van de cultuur van het Avondland?

Als dit zo ware, zou ik er alleen maar een bevestiging in kunnen zien van mijn aarzelend geuite vrees, dat het belang van de eigen kerk zó eng wordt gezien, dat men daarvoor de toekomst der westerse beschaving in de waagschaal stelt.

Maar, zullen mijn opponenten opmerken, wij zien in het humanisme nu eenmaal een dwaalleer, afkomstig van zondige mensen. Mag ik, in antwoord hierop, bescheidenlijk de vraag stellen, of er niet *graden* van dwaling zijn? Ik neem aan, dat de Rooms-Katholieke Kerk het Calvinisme en het Lutheranisme ook ziet als dwaalleer en dat de orthodox-protestanten aan het vrijzinnig-protestantisme een mindere waarde toekennen dan aan hun eigen geloof. Toch is er onderlinge waardering en zelfs samenwerking. Blijkbaar is het geloof in de absolute waarheid van de eigen leer geen beletsel om aan te nemen, dat er toch ook in die dwaalleer wel een stuk goddelijke waarheid kan schuilen. Maar waarom zou er dan ook in het humanisme niet een — in kerkelijke ogen misschien nog wat kleiner — stuk goddelijke waarheid kunnen schuilen?

Goddelijke bron

Als antwoord op deze vraag verwacht ik te horen, dat de kerken, hoe verscheiden ook, hun boodschap toch hebben uit dezelfde goddelijke bron, terwijl het humanisme werk is van zondige mensen.

Een dergelijk antwoord zou getuigen van onvoldoende kennis van het humanisme. Want in alle bescheidenheid durf ik zeggen, dat ook de boodschap, die ik heb te brengen, welt uit goddelijke bron. Het wezenlijke verschil schuilt hier, of wij als bron zien een persoonlijke God, die boven de wereld staat en waartegen de mens opziet, dan wel een absolute idee, die *in* de wereld werkt en dus ook in de mens.

(Vervolg op pag. 7)

NIHILISME

Een brief en een antwoord

Een veelal makkelijk gebruikt woord: nihilisme. Dankbaar om in speeches ter opwekking van geestelijk leven als vijand op te roepen, de draak, die moet worden verslagen. Het is vaag genoeg om het snel te hanteren en het wekt nu eenmaal een zekere afkeer op, waarvan de spreker gebruik wenst te maken. Het heet dan, dat heden het nihilisme de grote vijand is van humanisme en christendom. En beide worden opgeroepen eendrachtig de draak te verslaan.

Wat moet onder nihilisme worden verstaan? Kortweg gezegd is het: de onverschilligheid voor en de afkeer van het menselijk streven geestelijke en zedelijke waarden te verwerkelijken. De mensen kennen het recht, de vrijheid, het streven naar waarheid; het besef van goed en kwaad hebben zij, van mooi en lelijk. Al deze dingen maken het typische van het mensenleven uit. Zij zijn er niet vanzelf, altijd opnieuw moeten zij in de menselijke samenleving werkelijkheid worden. Dat wil dus zeggen: altijd opnieuw moet de mens ervoor strijden mens te zijn. Vandaar het bekende woord van Multa-

tuli: De roeping van de mens is mens te zijn. Het is dus een roeping, niet een zaak, die geen aandacht waard zou zijn. Zo is het ook door de gehele historie heen verstaan, ja, de historie is niets anders dan het vernemen van die roep, dan het reageren op die roep, hetzij met ja, hetzij met nee. Want de mens wil soms ook zijn roeping ontrouw zijn. Hij draagt in zich de mogelijkheid tot verzet tegen het geestelijk wezen dat hij zelf is. Net zo als hij de mogelijkheid bezit tot verzet tegen het stoffelijke wezen, dat hij is. Dan komt de drang tot zelfvernietiging op, waarvan de historie óók voorbeelden kent.

Zo kan de mens afkeer hebben van geestelijke waarden, van de cultuur. Hij kan haat daartegen koesteren. Hij kan het recht treden, de vrijheid in boeien slaan, het streven naar waarheid belemmeren door voor allen te proclameren wat waarheid zal zijn. Hoe diep haat geworteld kan zijn hebben wij beleefd in het nationaal-socialisme. Maar dat is niet de enige vorm, waarin de afkeer van geestelijke en zedelijke waarden zich in de moderne tijd openbaart. Het meest voorkomend is de onverschilligheid voor het geestelijk leven. Dat wil dus zeggen: het laat ons koud of we recht of onrecht doen, vrijheid erkennen of vrijheid belemmeren, kwaad goed noemen of omgekeerd; als we er maar mee bereiken, wat we willen bereiken. En dat is dan meestal: een materieel veilig gesteld bestaan, waarbij het er niet op aankomt of het een *menselijk* bestaan genoemd kan worden.

Dit nihilisme is wijd verbreid en begint bij ons zelf. Want de strijd ertegen is de strijd tegen de drang tot geestelijke zelfvernietiging, die in ieder huist. Vandaar dat de geestelijke bewegingen altijd strijden tegen het nihilisme en dáárin elkander vinden. Vandaar dus dat het humanisme in het nihilisme een vijand ziet, die, ongeacht de diepgaande verschillen met het christendom en onverzoonbare principiële tegenstellingen, tezamen met het christendom bestreden dient te worden.

Hiertegen maakt de volgende brief bezwaren.

„Het is misschien al weer een week of vier zes geleden, dat een vooraanstaand lid van het Humanistisch Verbond, zij het als voorzitter van „Humanitas”, volgens een dik gedrukte kop in het Vrije Volk in een rede verklaarde, dat het Humanisme de taak heeft met de Kerk (of met het Christendom) tegen het Nihilisme te strijden.

Is dit standpunt wel juist?

Volgens Nietzsche b.v. zou het nihilisme een *noodzakelijke* phase zijn om van oude tot nieuwe waarden te komen (inleiding tot het Europese nihilisme). Waarschijnlijk be-

doelt hij dat in dien zin, dat iemand die achteruitgaat eerst, zij het nog zo kort, moet stilstaan alvorens weer vooruit te kunnen komen of dat een boom eerst kaal (nihilistisch) moet worden alvorens nieuwe groene bladeren te kunnen voortbrengen. Voorzover men het Christendom met de gele bladeren wil vergelijken die tot afvallen gedoemd zijn, dan komt de kale boom (nihilisme) eerder als bondgenoot voor de nieuwe waarden (humanisme) in aanmerking dan het nu reeds eeuwen dominerende christendom.

Het zou me dus interesseren te vernemen of b.v. de redactie de mening van de voorzitter van „Humanitas” deelt en zo ja, om welke redenen het nihilisme als een groter kwaad wordt beschouwd dan het kerkelijke Christendom, dat zich beijvert ieder nieuw geboren menskind zo spoedig mogelijk tot een caricatuur te maken.”

In antwoord hierop wil ik daarlaten of de ontwikkeling van christendom naar humanisme is als de briefschrijver veronderstelt. Van belang is echter, dat hij, op gezag van Nietzsche, onder nihilisme verstaat een *leegte* inzake waarden bij het proces van overgang van oude naar nieuwe waarden. Dat is, menselijk gesproken, onmogelijk. De mens is als zodanig een waarderend wezen, een wezen dat weet heeft van waarden, dat waarden onderscheidt. Zijn leven, zijn dagelijks denken, handelen, optreden, willen, geschiedt op grond van dit waarden. Er is daarin geen nulpunt, geen stilstand, geen niets of nihil. Het nihilisme is daarom ook niet hetzelfde als waardenloosheid, maar het is de afkeer van waarden, de haat tegen zichzelf als waarderend wezen. En dát is het grootst kwaad, want dat tast de menselijkheid *direct* aan.

De briefschrijver heeft het dus, in het voetspoor van Nietzsche, over iets dat slechts de *term* gemeen heeft met waar het voor het humanisme om gaat. Hetzelfde woord voor twee verschillende zaken wekt hier dus misverstand. Het spreekt vanzelf, dat het humanisme in het nihilisme, dat het menselijke in het hart treft, nooit een bondgenoot kan zien. En wel een bondgenoot tegen dat nihilisme in een christendom, dat, hoe men over de mensbeschouwing daarvan moge denken, het menselijke niet principieel opheft.

B. C.

Bij het vijfjarig bestaan van Humanitas

(Vervolg van pag. 6)

Een dagbladartikel kan uiteraard niet de plaats zijn om hierop dieper in te gaan. Ik wil er ook niet over twisten. Want ik ben bereid mij volledig te plaatsen op het standpunt van mijn opponenten en mij het etiket „zondig mens” te laten opplakken. Maar dan is mijn vraag: kan, ook van dit standpunt uit, deze zondige mens misschien toch niet worden gezien als een instrument in handen van uw God? Gods wegen zijn immers ondoorgrondelijk.

Het gaat er ten slotte maar om, of de *praktijk* van het humanisme geacht kan worden in overeenstemming te zijn met Gods bestel. En deze vraag moet naar mijn overtuiging bevestigend worden beantwoord. Wanneer — hetgeen voor mij vaststaat — het humanisme bijdraagt tot steviger verankering van de geestelijk-zedelijke waarden der westerse beschaving in de volken van West-Europa, dan betekent dit ook voor het Christendom winst. Want wij mogen nog zoveel vertrouwen hebben in de Amerikaanse atoom- en waterstof-bommen, als de toekomst der westerse beschaving alleen daarvan afhangt, is zij verloren. Slechts een samentrekking van alle krachten, welke ten goede werken, zal aan West-Europa de innerlijke, zedelijke kracht kunnen geven om een rol van betekenis in het wereldgebeuren te blijven spelen.

Humanistische Jongeren Gemeenschap

De algemene vergadering, welke oorspronkelijk werd vastgesteld op 30 Sept. en 1 Oct. a.s., wordt gehouden op 21 en 22 October a.s. Nadere mededelingen hierover volgen nog.

Secretaresse van de afd. Den Haag is thans: Wijnie Boer. Escamplaan 79.

Het Realisme der Ootmoedigen

Het Rijksmuseum zet met de „120 Be-roemde Schilderijen uit het Kaiser-Friedrich-Museum te Berlijn” de reeks van zijn grote zomertentoonstelling voort*). Anders dan bij de Kunstschaten uit Wenen (1947) en München (1948) hebben de samenstellers nu vooral de nadruk gelegd op de schilder-kunst van onze lage landen in de perioden van haar grootste bloei, de 15de en de 17de eeuw. Zeker, er zijn enkele schilderijen van Italiaanse, Spaanse en Franse meesters, maar hoe belangrijk ze op zichzelf ook mogen zijn, in het verband van deze ten-toonstelling hebben ze de functie gekregen om door de kracht van de tegenstelling relief te geven aan een demonstratie van schilderkunst van noordelijke geaardheid.

Al vertoont deze expositie hierdoor meer samenhang dan de beide bovengenoemde, een volkomen eenheid werd er nu net zo min bereikt. Dat was ook onmogelijk: er is net zo veel of net zo weinig overeenkomst tussen de ingetogenheid der primitieven, de uitbundigheid der Vlaamse barokschilders en de eigenzinnigheid der 17de eeuwse Hollanders, als tussen de Vlaams-Hollandse gewesten aan het einde der Middeleeuwen,

door

P. C. J. REYNE

het Vlaanderen van Albertus en Isabella, en onze Republiek, in politiek of economisch opzicht. Hoe men het keert of wendt, Van Eyck, Rubens en Rembrandt behoren tot verschillende werelden, ook al kenden de eerste twee de dienst aan dezelfde opdracht-geefster, de Kerk, en al konden de laatste twee elkaar ontmoeten in de tijd.

Zo valt dan deze tentoonstelling in drie grote, duidelijk onderscheiden groepen van werken uiteen, stuk voor stuk zo belangrijk, dat het onmogelijk is ze alle drie in een bespreking van betrekkelijk geringe omvang recht te doen wedervaren. Een keuze is dus geboden. Bepalen we ons dan tot de groep, die naar tijdsorde het eerste komt: die der Primitieven.

Het is met de termen, waarmee de Kunst-geschiedenis perioden en stijlen pleegt aan te duiden, een eigenaardig geval: eerder uit wanbegrip dan uit inzicht geboren, schijnen de meeste een misverstand tot in lengte van dagen te willen voortzetten, met al de nood-lottige gevolgen van dien. Wat — om maar bij ons onderwerp te blijven — is er in de schilderkunst die een der hoogste uitdruk-kingsvormen werd van de laat-Middel-eeuwse stedelijke cultuur in onze gewesten, wat is er daar te vinden van de onmacht en de onhandigheid, die de term „primitief” rechtvaardigen zouden? Niets! Zelfs bij Jan van Eyck (1390—1441), de „vader der

Johannes de Dooper

Geertgen tot St. Jans (± 1463—±1493)

dietsce schilders allegader”, is er een pic-turaal inzicht en een technisch kunnen, die zonder een lange traditie gewoonweg on-denkbaar zijn. Evenzeer als een erflater is hij een erfgenaam. Aan hem gaat een lange rij van handschriftverluchters en miniatuur-schilders vooraf en als hij optreedt, hebben

die hun kunst reeds gebracht van een wer-kelijk primitieve aanvang tot een schone voleinding in de gebedenboeken der Bour-gondische Heren. Van Eyck zet hun werk voort, al doet hij als eerste de stap van eiwitverven en pagina naar olieverf en paneel.

Zijn leven lang heeft hij gewerkt met de minutieuze aandacht van de miniatuurschilder, erfenis der vorige geslachten. Maar bij hem gaat die intens gespannen aandacht zich richten op alle dingen in zijn omgeving, er is in hem een waarnemingsdrang, een kijkhonger, die pas bevredigd is, als het geheel tot in zijn kleinste details — een adertje onder de huid, een rimpeltje bij een ooghoek — ontleed en gegrepen is. Niets ontsnapt aan zijn analyserende blik, noch het opstaan der haartjes van een bontrand, noch de wijze waarop ze het licht vangen, maar het grote probleem waarvoor hij stond, was toch wel: hoe de veelheid van de zich opdringende details te binden tot een eenheid, een geheel. De kunst van het weglaten en niettemin suggereren moet geleerd worden en uit een vergelijking van de twee hier aanwezige portretten, „De man met de anjer” (± 1423) en het „Portret van Arnolfini” (± 1434) blijkt hoezeer Van Eyck's vorderingen juist op dit gebied liggen. Bij het eerste ontbreekt geen rimpeltje, geen allerkleinste huidplooi aan de topografie van het gelaat, maar tegelijk is het duidelijk te bespeuren, dat dit resultaat werd verkregen door een nauwgezet en aftastend kijken en een-trek-voor-trek-in-kaart-brengen, waarbij het gevoel voor het geheel enigszins in het gedrang kwam. Enkele partijen, de rug van de linkerhand, de omgeving van het linkeroog, de nek, lijden aan over-detaillering en trekken daardoor te veel de aandacht.

De Arnolfini daarentegen ervaart men onmiddellijk als een geheel. Deze Italiaanse koopman met zijn gesloten Mongolengezicht, zijn sluwe blik uit de geknepen spleetogen en zijn arglistige mond, moet wel een van de meest fascinerende persoonlijkheden zijn geweest, die ooit voor een portretschilder model gestaan hebben. Tussen de zakelijke waarneming en de nauwkeurige optekening heeft zich nu bij de schilder iets ingeschoven: het gevoel voor de geheime ziel van deze mens en wat hier ontstond heeft de samenhang van wat uit de innerlijke aanschouwing geboren is. Zelfs de vreemde tulbandachtige hoofddoek, het hoog aan de hals gesloten kleed en de hand die zich verstopt in een mouw, hebben evenzeer als het gezicht hun aandeel aan deze verbeelding van raadselachtig leven.

Men heeft naar aanleiding van deze portretten van „een meedogenloos realisme” gesproken. Ik meen echter, dat deze term hier niet helemaal van toepassing is. Eerder geldt die voor dat merkwaardige portret door Van Eycks tijdgenoot Robert Campin (1379—1444), dat een wat weemoedig smulpapengezicht in zijn ruimtelijke ronding en volheid te suggereren weet. Bij Van Eyck en de velen die na hem kwamen, wordt de werkelijkheid opgevat als schepingswonder en in heel die werkelijkheidsdrang en detailleerlust van de 15de eeuw is een element van ootmoedige overgave onmiskenbaar. Wat de opdrachtgevers ook van deze schilders verlangden, de taferelen

van Christus' lijdensweg, de Madonna, de Aanbidding der Koningen, of simpelweg een portret, zij zullen uitgaan van een nauwgezette en gedetailleerde studie van de werkelijkheid, in het besef, dat heel die reeks van waarneembare verschijnselen ten slotte Gods geheimschrift is. Het is het innig realisme van een tijd, die het ervaren en het kennen nog onder een hoger principe stelt.

Mag dit de dragende kracht der eeuw zijn, de schilderspersoonlijkheden worden er geenszins volkomen door bepaald. Neem Rogier van der Weyden (1400—1464). Hij komt van Campin af, zijn betrekkelijk vroege „Portret van een vrouw” verraaft dat onmiddellijk. Er is hier hetzelfde streven naar ruimtelijke werking als in diens hierboven gesignaleerde portret. Maar tegelijkertijd is er iets, dat geheel van Rogier is: die prachtige ordonnantie in de vouwen van de kap, dat feilloos uitwegen van donkere tegen lichte partijen, de onvergelykelijke adel en bekoring van zijn lijn. Deze overheersende zin voor de schoonheid en harmonie van de vorm doet zijn portretopvatting aanmerkelijk van die van Van Eyck en Campin verschillen. Door zijn stylering transposeert en loutert hij als het ware de geportretteerde: zijn magistrale Karel de Stoute is inderdaad de gedrevene die door de krachten van zijn driftig bloed overheerst wordt, maar hij is dat op een ander plan dan dat van het gewone leven. Zijn wilde en roekeloze natuur is verzoend in een adel en rust, die het geheim van de schilder zijn.

Hoe ver de stylering bij Rogier van der Weyden gaat, wordt duidelijk als men zich voorstelt, wat Jan van Eyck van deze handen gemaakt zou hebben. Hier schijnt de hand te smal en te vergeestelijkt voor de stalen greep van het slagzwaard, het is een Gotische, een tot bidden geschapen hand, maar hij staat feilloos op zijn plaats en geeft een accent in de compositie van onvergelijkelijke schoonheid.

Juist door zijn onovertroffen vormgevoel en stijlbesef komt Rogier van der Weyden van al zijn Vlaamse tijdgenoten het dichtst bij de opvattingen van de Italiaanse Renaissance en het is nauwelijks aan twijfel onderhevig, dat het persoonlijk contact met de Italianen — hij verbleef in 1450 te Rome — hem nog verder in de richting van de idealiteit van de vorm gestuwd heeft. Zo wordt ook de invloed verklaarbaar, die hij op de Franse en de Spaanse schilderkunst heeft uitgeoefend: voor de Zuidelijke volken is het belijden van vormschoonheid een ingeboren behoefte.

Zien we in Vlaanderen met Rogier van der Weyden een schilderkunstige opvatting tot ontwikkeling komen, waarin vormadel en uitdrukking van innerlijk leven harmonisch samengaan, anders is het gesteld in de gewesten die, vergeleken met het cultuurstreekpunt Vlaanderen, toch min of meer als provincie aangemerkt moeten worden. Bij de in Holland woonachtige schilders zal men

Prof. Mennicke vertelde o.a. in zijn laatste lezing in ons winterprogramma, dat er in een museum in Konstantinopel een zeer oude steen-met-inscriptie te zien is, waarvan de oorsprong geschat wordt op plm. 3800 jaar vóór onze jaartelling (!). Het merkwaardigste daarvan is echter de inhoud van dit opschrift. Letterlijk vertaald staat er immers:

„Wij leven in een beroerde tijd.

„De wereld is rot.

„De politiek is gecorrumpeerd.

„De kinderen hebben geen eerbied voor hun Ouders!”

En dat bijna zesduizend jaar geleden...!

(Uit het Mei-nummer van Stemmen uit de Vrije Gemeente).

tevergeefs naar Van der Weyden's edele lijnvoering zoeken, hun figuren hebben iets stugs en hoekigs, maar ze nemen met een veel sterkere gemoedsbeweging deel aan de gewijde handeling.

Daar is in de eerste plaats de Meester der Virgo inter Virgines, die omstreeks 1480—1500, waarschijnlijk te Delft, werkzaam was. Van hem is hier een „Aanbidding der Koningen”, een der opmerkelijkste doeken van deze tentoonstelling. Geen spoor hier van idealisering, zomin in de houdingen als in de gezichten, de knielende koning is een plebeïsche kaalkop, maar ge leest onmiddellijk uit zijn gezichtsuitdrukking en het gebaar van zijn korte kussenhanden met welk een vervoering hij het kind — dat wonderlijke homunculusje op Maria's schoot — aanschouwt.

Maria zelf behoort tot het vrouwentype, dat op bijna al de schilderijen van deze Meester voorkomt: een hoog, beenderig voorhoofd; het haar, hoog ingeplant als bij een man, ligt strak naar achter getrokken en laat de ronde schedelvorm vermoeden, de ogen puilen iets uit en onder de lange, rechte neus lijkt zich een kleine, mistroostige mond. Gratie kent deze Maria niet, ze houdt het lange bovenlijf star rechtop, ze bloeit niet in het geluk van een uitverkoren moederschap als andere Madonna's, ze kijkt strak neer op het kind, als voorvoelde zij de smarten, die hun beider deel zullen zijn. Zij is alleen maar innerlijk, een roerloze zuil van smartelijk voorgevoel.

Dezelfde innerlijkheid spreekt uit het kleine paneel van Geertgen tot St. Jans (± 1463 — ± 1493), Johannes de Doper, mediterend in een parkachtig landschap voorstellend. Gehuld in de wijde plooien van zijn mantel, geheimzinnig en groots in zijn hoekige geslotenheid, verschijnt hier Johannes op de landschapsvoorgond en er is niets in zijn gedrongen zithouding of de

Het eerste lustrum van de gemeenschap Amersfoort

De feestavond ter gelegenheid van onze eerste lustrum ligt — helaas — al weer achter de rug. Het is een goede avond geworden in een feestelijk met veel rode rozen en jasmijn versierde zaal en met een gevarieerd programma dat bij de bezoekers zeer in de smaak viel, een pauze met hartelijke gelukwensen namens het Hoofdbestuur, de federatie Amsterdam, waarvan de Secretaris als afgevaardigde ons met een mooi boek verraste; de gemeenschap Schiedam die bloemen aanbood en de afdeling Amersfoort van Humanitas. Daarnaast tal van schriftelijke gelukwensen van verschillende Gemeenschappen, hoofdbestuurders en leden. We genoten van Charles Havelaar's fluit en een zeer gewaardeerde voordracht door George Schrijver van een door hem vertaald fragment van „Nathan der Weise”.

In het openingswoord, door ondergetekende uitgesproken werd allereerst aan de orde gesteld: Waarvan wordt nu eigenlijk het eerste lustrum gevierd?

Het Religieus Humanistisch Verbond (R.H.V.), dat in Juni 1945 werd opgericht en door omstandigheden gedwongen, uitsluitend in Amersfoort werkte, smolt in Maart 1946 met het intussen opgerichte Humanistisch Verbond samen en dit laatste bestaat ruim vier jaar. Het antwoord is tamelijk eenvoudig; de geestelijke houding zoals die in doelstelling en werkzaamheden van het R.H.V. in Juni 1945 tot uiting kwam is *niet* veranderd, het is dus deze eerste poging tot het leggen van organisatorisch verband, die wij op onze feestavond herdenken.

Die houding is niet verzwakt, niet verdoezeld, we kunnen zelfs met vreugde constateren dat hij in kracht en omvang is

toegenomen. Onze landelijk voorzitter Dr. J. P. van Praag maakte er in zijn gelukwensen gewag van door te schrijven dat hij ervan overtuigd was dat de religieuze gedachte die door de Amersfoortse Gemeenschap werd uitgedragen voor de toekomst van ons Verbond van grote betekenis zou blijken te zijn.

Het is, om geen misverstand te wekken of te laten bestaan, noodzakelijk dat we ons goed bewust zijn wat we onder dit Religieus Humanisme *wel* en wat we er *niet* onder moeten verstaan. We moeten beseffen dat ook dit Humanisme los staat van iedere Godsdienst, de Christelijke, Mohammedaanse, Joodse of welke dan ook, maar dat het wel zeer degelijk beseft dat de mens niet *doel* maar *middel* is, dat de Kosmos er *niet* is om de mens — een volkomen verouderd standpunt — maar dat de mens er is om zijn taak in de wereld zo goed mogelijk te vervullen, door naar lichaam en geest — wel onderscheiden maar nooit gescheiden — tot een zo hoog mogelijk niveau te rijzen.

Bewustlevend deel van de Kosmos, van dat grote geheel waarvan het bestaan voor ons mysterie is en het zal blijven, waarvan we niet weten waarheen het zich beweegt, waarvan we alleen heel zeker binnen in ons voelen dat wij in dat geheel een taak te vervullen hebben en ons leven hebben te richten naar de normen van goedheid, schoonheid en waarheid die onze geest na veel strijd heeft leren zien en in voortdurende strijd moet trachten te verwerkelijken.

Dat *was* en *is* de kern van ons religieus Humanisme en er is reden om een feestavond te beleggen na deze vijf jaar, omdat deze kerngedachten in steeds groter kring worden aanvaard.

P. SCHUT.

Het Realisme der Ootmoedigen (Vervolg van pag. 9)

stand van zijn ledematen, dat tot een streven naar bekoorlijkheid en gratie bij de schilder besluiten laat. De magere benen met de grote voeten steken plompverloren uit het kleed, de steunende hand is achterover geknakt in het polsgewricht. Wat de schilder gezien heeft, is van een andere orde dan die van de vloeiende en bekoorlijke lijn, hij heeft geweten hoe innig de ene voet de andere beroeren kan, hoe stil en uitgerust een hand kan liggen op een knie, en hoe een handpalm zich drukt tegen een peinzend hoofd. Hij heeft deze voeten en handen geschilderd als bezielde met zelfstandig leven, en uit het feit van deze zelfstandigheidervaart de beschouwer de diepte der contemplatie, waarin Johannes zich teruggetrokken heeft.

Het landschap, dat zich achter Johannes

uitbreidt, heeft nog de elkaar oversnijdende plans van een beginnende landschapskunst. Maar planten, struiken en bomen staan er in een heldere rust, ze zijn er alleen en onverbonden, als hadden ze zich in zichzelf teruggetrokken. Als Johannes.

Dit is het eerste landschap in onze schilderkunst, dat niet verschijnt als een willekeurige achtergrond voor de figuren der heiligen, dezelfde stemming doordringt hier mens en natuur. Dit schilderij is een der schoonste voorbeelden van een Hollands realisme, dat de uiterlijke verschijningsvorm der dingen volstrekt aanvaardend, ze tevens weet te maken tot de heldere spiegel der ziel.

P. C. J. REYNE.

*) tot 17 Sept. a.s.

Het Openbaar Middelbaar Onderwijs

Het Weekblad voor gymasiaal en middelbaar onderwijs drukte op 5 Juli j.l. de volgende staatjes af, ontleend aan de mededelingen van het Centraal Bureau van de Statistiek betreffende de verhouding van openbaar en bijzonder middelbaar onderwijs.

De totale bruto-overheidsuitgaven voor het V.H.M.O. bedroegen in percentages:

	Rijk	Gem.	Bijz.
1933	13 %	52 %	33 %
1938	15 %	48 %	36 %
1946	14 %	44 %	40 %

De bruto-overheidsuitgaven per leerling van het V.H.M.O. bedroegen:

	1938	Rijk en Gemeente	Bijz.
Gymnasia	f 526		f 285
H.B.S.	f 403		f 279
Lycea	f 453		f 273
1946			
Gymnasia	f 590		f 390
H.B.S.	f 455		f 218
Lycea	f 322		f 339

De bruto-overheidsuitgaven voor het Rijks-, gemeentelijk en bijzonder onderwijs in % van de totale overheidsuitgaven bedroegen:

	1933	1938	1946
Rijksonderwijs	6,2	6,9	6,7
Gemeent. onderwijs ...	37,7	33,3	29,1
Bijzonder onderwijs ...	53,7	56,0	61,5
Niet te verdelen	2,4	3,8	2,7
Totaal	100	100	100

Aantal leerlingen in percentages:

	openb.	bijz.
Kleuteronderwijs	14 %	86 %
Gewoon en voortgezet L.O.	27 %	73 %
Vervolgonderwijs	20 %	80 %
Uitgebreid L.O.	34 %	66 %
Buitengewoon L.O.	36 %	64 %
Nijverheidsonderwijs	9 %	91 %
V.H.M.O.		
Gymnasia	50 %	50 %
H.B.S.	64 %	36 %
Lycea	26 %	74 %

Humanistische Jongeren Gemeenschap Rectificatie

In Mens en Wereld dd. 22 Mei jl. werd vermeld dat er te Utrecht ook een afdeling van de HJG is. Dit is niet juist. In Utrecht bestaat de buitenkerkelijke jeugdvereniging „Vrije Jongeren”, waarvan het secretariaat is gevestigd: Oude Gracht 303.

Partij, Politiek en Levensbeschouwing

Het is een bekend feit, dat éénzelfde levensbeschouwing nog niet leidt tot één en dezelfde politieke overtuiging. Het bestaan van christelijke partijen in Nederland zou op het tegendeel kunnen wijzen, maar dan zijn er de liberalen, de socialisten en de communisten, die aantonen dat men met mensen van zeer verschillende levensopvattingen tezamen één politieke partij kan maken. Omgekeerd bewijzen de kerken dat men, ongeacht z'n politieke overtuiging, tot een kerk kan behoren. Wat dit laatste betreft maakt de R.K. kerk wel uitzonderingen.

Hoe moeilijk het in ons land nog is deze zaken duidelijk te stellen, blijkt uit een discussie, die onlangs is gevoerd in „Paraat”, het weekblad van de Partij van de Arbeid. Van die partij zijn zowel humanisten als protestanten als rooms-katholieken lid. En binnen die partij bestaan werkgemeenschappen van deze drie richtingen, waar bij uitstek politieke vraagstukken aan de orde komen die de levensbeschouwing raken. Er is dus ook een humanistische werkgemeenschap. En daarover ging de discussie, omdat blijkbaar velen het verschil tussen een geestelijke beweging en een politieke partij niet zien én niet begrijpen welk een waarde een geestelijk centrum (kerk of Humanistisch Verbond) buiten de politieke partij heeft voor de leden van die partij.

Een van de humanistische leden van de Partij van de Arbeid had geschreven over deze waarde. De redactie van „Paraat” antwoordde hem daarop het volgende:

De uiteenzetting van pg Stellinga lijkt ons juist, hoewel wij t.o.v. één punt bezwaar menen te moeten maken, namelijk daar waar hij schrijft, dat de Humanistische Werkgemeenschap „zonder haar geestelijk krachtcentrum, het Humanistisch Verbond” ten dode zou zijn opgeschreven „en daarmee ook de werkelijke geestelijke rijkgeschakeerdheid van de partij”. In deze gedachtengang wordt aan het Humanistisch Verbond de plaats van een kerk toegekend. Dat kan natuurlijk nimmer juist zijn. Er zijn meer wijsgerige stelsels dan er christelijke kerken zijn. Het humanisme is een verzamelnaam voor zeer uiteenlopende wereldbeschouwingen, die ten slotte hierin overeenkomen, dat zij alle op de waarde van de enkeling berusten. Ongetwijfeld zijn er overeenkomsten tussen wijsgerige stelsels. Daarmee is ook de kans gegeven dat humanisten met elkaar een Humanistisch Verbond vormen, maar dit Humanistisch Verbond kan nooit zijn een binding, overeenkomstig een kerkgenootschap.

De discussie die op het ogenblik in de Partij gaande is t.a.v. een herbezinning van de humanisten is ongetwijfeld verheugend, maar zij zal verder en dieper moeten gaan

dan tot de gevaarlijke vlucht in een Humanistisch Verbond, bij wijze van tegenhanger tot de protestantse of katholieke kerk.

Uit dit antwoord blijkt, dat er omtrent het humanisme en het Humanistisch Verbond nog heel wat rechtgezet dient te worden. Want het is een zeer onvoldoende typering van het humanisme als men zegt, dat het berust op de waarde van de enkeling. Dat is een nietszeggende frase, die de diepste levensovertuiging van de humanist in geen enkel opzicht enig recht doet. En zonder meer wordt voorbijgezien dat in de gemeenschap van het Humanistisch Verbond voor hem die daartoe behoort even grote waarden en persoonlijke beslissende dingen op 't spel staan als dat geldt voor de godsdienstige mens in zijn kerk. Dit mag niet betwijfeld worden. Daartoe heeft niemand het recht. De humanist doet het niet t.a.v. de kerk. Ten aanzien van het Humanistisch Verbond geeft het evenmin pas. Het is voorts een dwaze veronderstelling dat men in zulk een Verbond zou moeten vluchten om een tegenhanger te vinden tegen de kerk. Dat Verbond speelt in het leven van de humanist dezelfde rol als de kerk in dit van de godsdienstige mens.

Van protestantse zijde wordt dat in de Partij van de Arbeid wel beseft. Een protestants lid, deelnemende aan deze discussie schrijft:

De vraag waarom het gaat is deze: *Kan een deel van een politieke partij, een werkgemeenschap, een geestelijk tehuis zijn?* Wij antwoorden: Neen, dat kan zij niet! Een politieke partij, dus ook een onderdeel hiervan, heeft tot taak aan politiek te doen, en zij dient het geven van een geestelijke basis, ook voor haar leden, over te laten aan die instituten, welke zich ten doel hebben gesteld de mensen deze geestelijke basis te verschaffen.

En in dit verband merkt hij omtrent het Humanistisch Verbond op:

Indien de partij bereid zou zijn, tegenover dit Verbond dezelfde tegemoetkomende houding in te nemen, als zij doet tegenover de taak en de roeping van de kerken, dan komt ook in deze sector van het geestelijk leven de verhouding klaar en duidelijk te liggen. Werkzaamheden, die nu blijkbaar tot de taak der H.W.G. geacht worden, kunnen dan gevoegelijk verwezen worden naar dit Verbond, dat deze werkzaamheden dan zelfstandig en los van enig partijverband behoort te verrichten. Dat dit Verbond niet staat op de basis van het democratische-socialisme is logisch en kan dus geen bezwaar zijn. Het samen Humanist zijn behoeft nog in het geheel niet in te houden, dat men het ook samen eens is over de politieke en sociaal-economische vragen! Men kan een

goed humanist en toch liberaal zijn. (Prof. Huizinga bijv.). Dit zelfde geldt ook voor de christen! Men verwarre niet levens- en wereldbeschouwing met maatschappij-beschouwing! Ook hier verwerpe men de antithese!

Een humanistisch inzender schrijft ten slotte:

Verdieping van de levensbeschouwing is geen partijwerk. Als men ergens naar wil verwijzen, dan moet men dat o.i. doen naar het Humanistisch Verbond, waar vele partijgenoten met andere gelijkgezinden niet alleen deze verdieping zoeken, maar ook in onderlinge samenwerking komen tot *humanistische uitspraken* omtrent kwesties van levensbeschouwing (huwelijkswetgeving, wel of geen bijbelkennis of godsdienstonderwijs op de openbare school, filmkeuring, kunst en openbare zeden, begrafeniswetgeving).

Zouden deze onkerkelijke partijgenoten, die de doorbraak voor Katholieken en Protestantse een vanzelfsprekende kwestie vinden, nu zelf óók niet eens doorbreken en eens over de partijgrens heen durven stappen voor dát deel van hun persoonlijkheid, dat niet in de sfeer van de partijwerkzaamheden kán liggen? Dan worden partijinstanties ontlast van werk, dat er niet thuishoort en er ook niet goed behartigd kan worden, dan worden de partij geen dingen verweten, die haar niet verweten mogen worden, dan worden onbevredigde verlangens niet afgekeerd in de verkeerde richting, en bovenal — wat de organisatorische kant betreft — dan komen er weloverwogen uitspraken omtrent actuele kwesties van levensbeschouwing uit de grote gemeenschap der onkerkelijken.

Ah! . . .

*Als verre Vîna-klank, vervloeiend
over vijvervlak,
Zo gleed geluk geleidelijk in mijn ziel
En strekt' de al te slappe snaar tot
re-soneren strak;
Een traan trok trillend toen terug en
viel,
Een druppel dauw gelijk, daarbinnen
dringend diep;
Laafde dan levenslust, die licht en
lachend landwaarts liep
En schaamt'loos schone schalmen
schiep.*

H. J. VAN ZEVERTER.

TRAGEDIE KOREA

Ir. P. Schut belicht aan de hand van enkele belangwekkende publicaties de sociale economische politieke toestand in Zuid-Korea na 1945)

Het conflict in het verre Korea uitgesproken, houdt de mensenwereld in spanning want we voelen nu langzamerhand wel dat ernstige botsingen als deze, of ze nu in Korea of Berlijn, in Griekenland of Iran plaats vinden, een lawine van gebeurtenissen kunnen veroorzaken waardoor het overgrote deel der mensheid in een nieuwe wereldoorlog zou worden betrokken. Hoe vreemd het moge klinken: Dit is tenminste *winst*, een grote belangrijke winst. Zolang de mensen, de gewone man, het kader, de topleiding overwegend nationaal, regionaal of zelfs continentaal denken zijn ze hopeloos achter bij de toestand zoals hij zich in de laatste eeuw heeft ontwikkeld. De leuze: één land de aarde, één volk: de mensheid is met zo'n geweldige kracht tot werkelijkheid aan 't worden dat we er rekening mee moeten houden. Dat dit besef doorbreekt is winst. Alleen door mondiaal te denken, door de *gehele* mensheid in onze beschouwingen te betrekken, zoals de goede arts rekening houdt met de gehele mens en niet alleen op hart of longen let, — kan een juiste weg gevonden worden om conflicten op te heffen. Want die zullen natuurlijk niet uitblijven, evenmin als ze in een gezin of tussen delen van een volk tot het verleden behoren!

Zo staan we hier voor een van de zeer vele conflicten waar de geschiedenis van de laatste vijf jaar zo rijk aan is. Ze allen op te noemen zou meer ruimte vergen dan ons blad kan toestaan, maar het is een feit dat noch de conflicten om Griekenland, noch die om Palestina, Indonesië of Indo-China, zelfs niet die om het reusachtige China zelf, dat nog door twintig procent van de bevolking der aarde wordt bewoond, een dergelijke spanning hebben opgewekt als dat Koreaanse conflict.

Is Korea dan zoveel belangrijker dan b.v. China zelf? Geen sprake van. Wanneer Korea niet aan de rand van twee krachtevelden, het Amerikaanse en het Russische had gelegen, had men de Noord-Koreanen naar alle waarschijnlijkheid rustig hun gang laten gaan en zouden de mensen die eniger mate met de toestand in Korea bekend waren voor een groot deel met genoegen constateren dat er in Azië weer een volkomen corrupt regime werd gelijkwideerd en vervangen door een, dat, al was het niet naar hun smaak, toch in ieder geval meer met de wensen der bevolking overeenstemde. Want dit is een van de meest tragische zijden van het conflict. Men mag over de beginselen van Mao Tse denken zoals men wil, een feit is het dat hij in onwaarschijnlijk korte tijd het reactionnaire, corrupte en ondemocratische regime van Tsjang-Kai-Sjek heeft geliquideerd, ondanks alle steun die door de Ver.

Staten aan dit regime werd verleend. En nu, helaas, zien we in Korea hetzelfde spel.

Owen Lattimore, zeer bekend *Amerikaans* specialist voor Oost-Azië, schreef vlak voor het vertrek van de Amerikaanse troepen uit Korea (1949) een boek over de situatie in Oost-Azië en daarin een passage over „de twee Korea's”. We citeren hieruit het volgende (uitvoerig citaat in de Groene Amsterdammer van 1 Juli '50): Zeven en dertig jaar hadden de Koreanen onder Japanse overheersing geleefd en wat ze verlangden na de oorlog, was bevrijding en kans om hun eigen bewind te vormen. „Wat zij kregen was een bars militair bewind onder de Russen in het Noorden en een militair bewind onder de Amerikanen in het Zuiden, dat niet even bars was, maar de macht even stevig in handen nam.”

„De Russen bezetten het Noordelijke industriële, de Amerikanen het Zuidelijke agrarische gedeelte. „Het Amerikaanse Militair Gezag had niet het flauwste benul van de soorten animositeit die in Azië worden gewekt door de strijd-om-land tussen boeren en bezitters.....

De Koreanen die met de Japanners hadden gecollaboreerd en de Koreanen die bij de Japanse politie hadden gediend, wisten hoe ze voor zichzelf moesten zorgen, wanneer land werd herverdeeld. Ze kenden alle trucs, waarmee men de boeren hun land afneemt. Vroeg of laat móesten ze wel het grootste deel van het land in hun bezit krijgen, waarbij de boeren weer tot pachters werden gemaakt. Zij wisten dit en de boeren wisten het ook. Alleen de Amerikanen wisten het niet. Het resultaat is geweest dat er in Zuid-Korea een gestadige groei is geweest, niet van pro-Russische gevoelens, maar van de overtuiging, dat de voormalige vrienden van de Japanners, thans de vrienden van de Amerikanen, moeten worden uitgeschakeld als men wil, dat Zuid- en Noord-Korea één worden en één natie gaan vormen”.....

„Syngman Rhee, de teruggekeerde balling, de president van Zuid-Korea, staat aan het hoofd van de politieke structuur. Hij heeft zich volkomen besmeurd door zich van harte aan te sluiten bij de betrekkelijk rijke, slinkse en plooibare Koreanen, die met de Japanners hebben gecollaboreerd”.....

„Van het leger van Zuid-Korea kan men niet verwachten dat het vechten zal; het volk vertrouwt de regering niet; op de regering kan men niet rekenen en zij rekent ook niet op zichzelf; zij dringt aan op een voortduren van de Amerikaanse bezetting en bescherming.....

Amerika, dat in China klaagde over de pech dat het de Kwomintang had geërfd zonder eigen schuld, heeft in Korea zijn eigen Kwomintang gefabriceert. Ter schraging van onze beleden politiek ons overal in de wereld tegen politie-staten te verzetten, hebben we in Zuid-Korea onze eigen zwakke

en onbetrouwbare politie-staat in het leven geroepen”.

Tot zover enkele grepen uit dit zeer lezenswaardige artikel. Nogmaals geschreven door een *Amerikaanse* deskundige die op raad van Roosevelt tijdens de oorlog adviseur van Tsjang-Kai-Sjek was.

Ik wil nog een lichtbundel op deze tragische geschiedenis laten vallen door een enkele mededeling te citeren uit een rapport van een onderzoek-commissie door de Ver. Naties naar Korea gezonden (1948). (Zie Parool 5 Juli '50).

Een van de conclusies die uit het rapport getrokken moet worden is dat de Amerikanen te veel oor hebben geleend aan heersende reactionnaire kringen in Zuid-Korea en de linkse oppositie zodanig hebben doen onderdrukken, dat toen de botsing eenmaal een feit werd, van een nationaal verzet geen sprake kon zijn.

Het onderzoek bracht verder aan het licht, dat „in Zuid-Korea de vrijheid zeer beperkt was. Een van de vertegenwoordigers van de gematigde linkse groepen — zijn naam werd uit veiligheidsoverwegingen niet genoemd — zeide o.a.: Ik wens nog een paar woorden te zeggen over de jeugdorganisaties van rechts en de terreur door deze uitgeoefend. Deze jeugdorganisaties gebruiken geweld om aan geld te komen. Zij, die zich tegen haar verzetten krijgen slaag. Zij krijgen altijd de steun van de politie”.

Mij dunkt verder commentaar is overbodig en men moet wel gegrepen worden door de enorme tragiek van deze gebeurtenissen. De strijd tussen Noord- en Zuid-Koreanen is in eerste instantie een burgeroorlog, een strijd om de éénwording van Korea en verlossing van het corrupte regime van Zuid-Korea. Zoals de strijd in China gevoerd is om de even corrupte Kwomintang uit te schakelen. Het dubbel tragische in deze geschiedenis is dat de twee wereldmachten Rusland en de Verenigde Staten beide Korea als een voorpost, een zeer belangrijke voorpost zien, die zij onder hun invloed willen hebben, dus hun machtlust op de rug van het Koreaanse volk uitvechten *), en het meest tragische is dat de Verenigde Naties die, gedwongen door het uitbreken van de burgeroorlog op een dergelijke schaal — er heerst al minstens een jaar burgeroorlog in dit grensgebied —, een gewapende interventie moesten eisen, daarbij in de kaart spelen van drie corrupte on- en anti-democratische regimes in Indo-China, op Formosa en in Korea.

*) Deze strijd kan men o.i. vanwege de aanwezigheid van Russische en Amerikaanse invloeden en militaire maatregelen geen *burgeroorlog* noemen en hij valt dus niet gelijk te stellen met de gebeurtenissen in China. En van de West-Europese situatie uit gezien, gaat het hierbij óók om een strijd, die ten nauwste de levenskansen raakt van de democratische en sociale vrijheden en rechten in ons werelddeel. Red.)

BRIEVEN van LEZERS

Zeer geachte Heer Brandt Corstius,

In „Mens en Wereld” van 21 Juni het antwoord van een Dominee lezende, (uit het blad „Licht en Leven”!!!), op een vraag naar samenwerking door mensen van diverse levensbeschouwing, dacht ik aan een artikel in „The American Journal of Nursing”, van Mei j.l. Hier volgt een referaat van dat artikel; wellicht kunt U het onder een pakkende titel plaatsen.

Havelte.

H. A. MELK.

Weldoeners der mensheid

In de prachtige Riverside Drive Church in New York, (die door John D. Rockefeller Sr. in '29 voor de zeer vrijzinnige Ds. Harry Fosdick werd gebouwd), treft men talrijke beeldhouwde figuren aan. Het zijn afbeeldingen van hen, die tot de „Weldoeners der mensheid” worden gerekend en ze zijn verdeeld in zeven groepen. Elk dezer groepen geeft één der aspecten van Christus' zending weer, als leraar, profeet, geneesheer, etc. Soms vertegenwoordigt één symbolische figuur een gehele groep; de barmhartige Samaritaan b.v. allen, die in hun drukke leven nog tijd kunnen vinden om anderen te helpen. Ook de huisdokter vindt hier zijn plaats en draagt geen naam.

Verder vindt men er Erasmus, Pestalozzi, Thomas Arnold, Hippokrates, Vesalius, Jenner, Lister, Robert Koch, Louis Pasteur, Lincoln, Howard, Milton, Whittier, da Vinci, Michel Angelo, Bach, Einstein, Socrates, Booker T. Washington, (een neger, Ref.) Florence Nightingale staat naast de Earl of Shaftesbury, de 18de eeuwse strijder tegen de uitbuiting der arbeiders en de kinderarbeid; zij behoren tot de groep „mensen-vrienden”.

In het in 1931 gepubliceerde Church Handbook lezen we: „Niet allen waren Christenen in de gewone betekenis van het woord, niet allen dragen beroemde namen. Het komt er niet op aan, dat Hippokrates werd geboren en stierf vóór Jezus leefde, dat de huisdokter een onbekende soldaat is in de levensstrijd, de Meester kent de Zijnen.”

Men zegt, dat Einstein de tranen in de ogen kreeg toen hij zijn beeltenis in een Christelijke kerk vond en de betekenis hiervan begreep.

Tot zover het artikel; het is verblijdend, dat er vele Christenen zijn die niet naar de letter, maar naar de geest van hun overtuiging leven. Met dezulken zal elke humanist graag samenwerken.

Wij bidden . . . .

Het is merkwaardig, hoe graag door kerkelijk denkende mensen iedere gelegenheid wordt aangegrepen om niet-kerkelijken een speldeprik toe te dienen.

We schrijven vandaag 29 Juni, verjaardag van Prins Bernhard. Vanmorgen om 8 uur zette ik de radio aan om de nieuwsberichten te horen. Natuurlijk begonnen ze met de gelukwensen aan Z.K.H. Dat was uitstekend en ik luisterde met genoegen toe. Maar plotseling ging de omroeper door: „De blik vooruitslaande, bidden wij..... enz.”.

Waarom kon daar nu niet gezegd worden: „hopen wij”? Ik ben er van overtuigd, dat dan heel wat buitenkerkelijken de woorden van de omroeper van ganser harte zouden hebben onderschreven. Nu deden ze het ook wel, maar onder voorbehoud. Want aan dat bidden deden ze niet mee.

En zou er één kerkelijke te vinden zijn, die ook maar de minste aanstoot had kunnen nemen aan „wij hopen”?

Zulke dingen prikkelen onnodig, want ze wekken m.i. terecht de gedachte, dat met de opvattingen van een steeds groter wordende groep Nederlanders geen rekening wordt gehouden. Het is niet zo, dat Prins Bernhard er alleen is voor hen, die geregeld de kerk plegen te bezoeken.

Alkmaar.

A. ERIKS.

Emigratie

Ons land wordt te klein.

Het is de vraag of het onze kinderen de mogelijkheid zal geven zich ten volle naar aanleg te ontplooiën.

Daardoor is er een steeds sterker wordende tendens tot emigratie. En men trekt het land uit — meestal individueel — doorgaans zijn het landbouwers of geschoolde vakarbeiders, maar ook is er in Brazilië thans een R.K. kolonie genesteld — die zich baseert op landbouw en veeteelt, doch zich ook in andere richtingen gaat ontwikkelen.

Nu rijst de vraag: kunnen wij ook zo iets doen en als het zou kunnen: moeten we het dan doen?

Het lijkt mij toe, dat er mogelijkheden zijn.

Waarschijnlijk is in het Verbond het landbouwerelement niet groot, maar misschien wel groot genoeg — en bovendien is het niet noodzakelijk alleen een landbouwkolonie te vormen.

Voor industrie bestaan er in diverse delen van de wereld ook wel mogelijkheden — maar dan moet er wat kapitaal in worden gestoken.

Mogelijk zijn er industriële en landbouwers onder onze leden, die het hier te benauwd vinden, die reeds een en ander hebben onderzocht en die bereid zouden zijn — ergens — in Australië of in Canada b.v. een vestiging en een investering te overwegen.

Ik neem verder aan, dat er voldoende handwerkers onmiddellijk bereid zijn zich elders een toekomst op te bouwen en dat er meer dan voldoende administratieve-, onderwijskrachten e.d. zijn, die graag met een bepaalde basis zouden willen overstappen.

De bedoeling van deze regels nu is voorlopig alleen — om wat dit betreft te weten te komen of er voor ons mogelijkheden bestaan, om iets in deze richting te verwezenlijken; of individuele wensen kunnen worden gecombineerd tot een uitvoerbaar plan.

Daarom zou ik willen vragen: laat ieder, die op een of andere wijze — onder bepaalde voorwaarden — aan het tot stand komen van een dergelijk plan zou kunnen en willen medewerken — zijn of haar mening kenbaar maken; door te schrijven aan onderstaand adres.

En als we gezien hebben wat er uit de bus komt, kunnen we verder praten.

Goes.

L. VAN HOEK.

De Sinaasappelen

De auteur van het artikel „De Sinaasappelen” in het Mei-nummer van M. en W. heeft zich op een wel zeer glibberig pad gewaagd, dat op niet minder dan de robot uitloopt.

Afgezien daarvan, heeft de door hem (haar) opgeworpen kwestie nog andere aspecten.

Zo is het eerder als een gelukkig, natuurlijk instinct te zien, dat de 20e eeuwse mens nog niet zó ver van zijn oorsprong is afgehaakt, dat hij niet meer voelt, dat een natuurlijk voedingsmiddel beter is dan een synthetisch.

Redelijke bewijzen uit de praktijk kunnen geleverd worden door voedingsspecialisten als Dr. Bircher Benner, Dr. Kirstine Nolfi, Dr. H. v. d. Upwich, Dr. Ragnar Berg, Hindhede, om er enige te noemen, die bij gezonden en zieken het verschil in uitwerking hebben geconstateerd van natuurproducten tegenover synthetische of gedenatureerde. (Dat daarbij niet elke technische vooruitgang op velerlei industrieel gebied wordt afgewezen, behoeft wel geen betoog.)

Waarom dit verschil bestaat? Dat is één van die vele vragen, waarop wij het antwoord wellicht kunnen benaderen, maar niet afdoend geven kunnen; een feit waarbij de humanist zich met gelijkmoedigheid weet neer te leggen.

Er hebben zich altijd zoveel onoplosbare raadselen over dood en leven, heelal e.d. voorgedaan, dat de mens, die te ijdel was om onwetendheid te bekennen en te laf om

(Vervolg op pag. 14)

zich in het onbekende te begeven, er zich onbehaaglijk bij ging voelen en naar gelang van zijn aanleg (en misschien van het klimaat, waarin hij leefde?) geesten, goden, heiligen of één alwetend God geprojecteerd heeft.

Alles wat wij niet begrijpen is „God” en als we nu maar net doen, alsof we erg veel van God begrijpen, die al naar het ons uitkomt goedertieren, wijs, gestreng en ondoorgrondelijk is, dan zijn we van alles af. Is het niet aan te nemen, dat hier één van de oorzaken van het godsgeloof ligt?

Menig humanist zal ook moeten toegeven, dat hij nu en dan in de verleiding komt om uitdrukkingen te gebruiken als: „Only God can build a tree” of „Men moet niet wijzer willen zijn dan Onze Lieve Heer”. Het kan soms zoveel gemakkelijker zijn dan een omschrijving zoeken, die gebaseerd is op „wij weten niet”.

Zeer zeker zijn er lieden, die op grond van het bijbelwoord aannemen, dat al het levende door God geschapen en daarom superieur is. Ongetwijfeld zijn er echter ook gelovigen, die er met synthetische voedings- en geneesmiddelen op los experimenteren en daarbij menen, dat de apparaten en grondstoffen daartoe hun van God gegeven zijn.

Maar aan de overtuiging, dat de natuurlijke voedingsmiddelen — voor elke diersoort de biologisch bij hem passende — levensbrengend zijn (en door de zon „gezond” gemaakt), ligt m.i. veel meer ten grondslag een restant van heidense oerverbondenheid met de natuur, dan een restant van godsdienstige dogmatiek.

Rotterdam.

JACQUELINE WYCHERS.

Werkzaamheden van het Hoofdbestuur

De plaats van het humanisme in het geestelijk leven van Nederland staat in de bladen van verschillende richtingen steeds levendig ter discussie. Terwijl de grote en kleine niet-confessionele bladen informerende artikelen blijven wijden aan het Humanistisch Verbond, verschijnen er tevens steeds waarderende en polemische beschouwingen in de kerkelijke pers. De verschijning van het Echtscheidingsrapport vestigde opnieuw de aandacht op de humanistisch zienswijze omtrent huwelijk en echtscheiding.

Naast het contact met de Engelse en Amerikaanse humanisten heeft de Algemeen Voorzitter informatief contact gehad met de Voorzitter van de Werkgemeenschap der „freigeistige” organisaties en van de „Monistenbund” in West-Duitsland, die tezamen een 10.000 leden omvatten. De voorbereiding van het internationale humanistische congres vindt voorgang.

Verschenen is de 4e druk van

PROF. DR. W. BANNING

Hedendaagse Sociale Bewegingen

„Achter de duidelijke en eenvoudige taal van dit boek schuilt een omvangrijke kennis en belezenheid. En vooral: begrip. Begrip voor de mens en voor de gecompliceerdheid en samenhang der maatschappij. Het is wetenschappelijk en objectief. De schrijver zegt in de inleiding, dat hij met dit boek ook bedoelt: een appèl op verantwoordelijkheidsbesef. Het werd ook geschreven vanuit dit verantwoordelijkheidsbesef. Dit is de ondergrond, die er, bij alle objectief, een persoonlijke kleur aan geeft.” Maatschappijbelangen.

Prijs f 7.90 gebonden

Verkrijgbaar in de boekhandel

VAN LOGHUM SLATERUS' N.V. — ARNHEM

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, 2e voorzitter; Dr I. Vijlbrief, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. C. J. Blikslager—v. d. Sigtenhorst; E. Nordlohne; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; J. Rogge; E. Schrabracq; Ir P. Schut; G. Stellinga; Mr A. Stempels; D. W. Stork; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr Dr J. In 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

De groei van het Verbond blijft bevestigend. Ruim zevenhonderd leden traden sinds 1 Januari 1950 toe. De financiële toestand blijft zorgwekkend en de actie Helpende Handen vraagt aller hulp en toewijding. Veel werkzaamheden van het Hoofdbestuur bestaan in het onderhouden van gezond contact met geestverwante organisaties en de fundering der humanistische beginselen op de verschillende levensgebieden via de commissoriële werkzaamheden.

Het blijkt dat vele gemeenschappen aantrekkelijke zomerprogramma's hebben opgesteld, waarbij de gemeenschapsvorming op andere wijze bevorderd wordt. De Jongeren Gemeenschap ontplooit een gezond leven en toont de behoefte haar vleugels wijder uit te slaan.

Het Buitenkerkelijk Bureau voor Pleegkinderen heeft zijn werk beëindigd. Het Hoofdbestuur sprak zijn bijzondere dank uit tot Mevr. M. van Gorkom—Lechner voor het vele werk, dat zij ten behoeve der zwakke buitenlandse kinderen gedurende lange tijd heeft verricht.

Het Buitenkerkelijk Bureau voor Pleegkinderen

Ter afsluiting van zijn werkzaamheden heeft het Buitenkerkelijk Bureau voor Pleegkinderen een verslag uitgegeven omtrent de werkzaamheden ten bate van de Franse en Duitse kinderen, die door de oorlogs- en na-oorlogsnood een gebrekkige gezondheid hadden. Het blijkt, dat ruim duizend van zulke kinderen door de zorgen van het Bureau en de plaatselijke bureaux voor drie of voor zes maanden in Nederlandse humanistische gezinnen zijn geweest. De eersten, die aankwamen waren in Duitsland wonende Nederlandse kinderen uit buitenkerkelijke gezinnen. 44 Plaatselijke bureaux zijn werkzaam geweest. Zij brachten door inzamelingen ruim f 10.000 voor hun werk bijeen. Het gehele werk kon tenslotte verricht worden door schenkingen van particulieren en de grote toewijding en inspanning van de plaatselijke bureaux.

Hier is zeker een woord van grote dank op zijn plaats tot allen, die naar hun beste krachten hebben bijgedragen tot het welslagen van het kinderwerk. Niet te bevatten valt welke invloed de goede verzorging van deze ruim duizend zwakke kinderen op elk van hen zal hebben. En het stemt tot tevredenheid, dat ook het humanistische volksdeel zijn bijdrage heeft geleverd aan dit mooie werk. Het lijkt geen twijfel, dat dit slechts kon gebeuren dankzij het bestaan van het Humanistisch Verbond en het daaruit voortgekomen Buitenkerkelijk Bureau voor Pleegkinderen.

Congres Humanitas

Op het jaarlijkse congres van Humanitas, de Vereniging voor Maatschappelijk Werk op Humanistische Grondslag, werden de volgende richtlijnen aangenomen inzake de samenwerking met andere organisaties:

5. Het congres spreekt uit, dat de samenwerking van de afdelingen van „Humanitas” met de afdelingen van het Humanistisch Verbond en met de plaatselijke organisaties van groeperingen als bedoeld onder 2b gewenst is.

Het congres draagt het Centraal Bestuur op ten opzichte van deze samenwerking aan de afdelingen algemene richtlijnen te verstrekken.

6. Voorts spreekt het congres uit:

a. „Humanitas” is een zelfstandige, niet-politieke organisatie;

b. „Humanitas” is een organisatie op democratische grondslag. Het woord democratisch opgevat in de betekenis die dit woord in West-Europa heeft.

c. „Humanitas” stelt samenwerking met andere organisaties ten opzichte van vraagstukken van maatschappelijk werk op grote prijs en verklaart zich bereid ten behoeve van die organisaties de arbeid te verrichten, welke haar gevraagd wordt en waartoe zij zich in het kader van haar doelstelling in staat acht.

Hierbij wordt o.a. gedacht aan de P.v.d.A., het N.V.V. en de daarbij aangesloten vakbonden met hun vele buitenkerkelijke leden en de, ook bij deze voorkomende, niet of onvoldoende opgevangen, sociale noden.

Ingekomen boeken

Henriette van Eyk: Truus de Nachmerrie, 3e dr., Querido, A'dam 1950.

Dr. Johan Jacobi: De Psychologie van Jung. Contact, A'dam, 1949, Een samenvattend overzicht van Jung's psychologische theorieën.

Herman Gorter: Verzamelde Werken, dl IV, Querido en Van Dishoeck, 1950. In dit deel vindt men Een Klein Heldendicht en de Panuitgave van 1912, beide verzorgd door dr. G. Stuiveling en keurig uitgegeven in deze voortreffelijke reeks.

Kaj Birket-Smith: De Weg der Beschaving; geschiedenis der cultuur. Een inleiding tot de ethnologie. A'dam, v.h. van Ditmar, 1950.

Siefried van Praag: Cabaret der Plaatsvervangers, Querido, A'dam 1950.

Troelstra: Gedenkschriften I Wording, II Groei. Samen in één band. Querido, 1950. Een waardige herdruk van twee waardevolle boeken.

Gastmaal der Eeuwen: C. Serrurier: De Hoofse Gaardenier: André le Nôtre; Henriëtte Roland Holst: Romankunst als levensschool, Tolstoi, Balzac en Dickens; Dr. R. Jacobsen: De Magiër der Duizend kunsten, het leven van Leonardo da Vinci; Dr. R. F. Beerling: Het wankelende Westen, Nietzsche en de kritiek op de Europese cultuur. Vier nieuwe, voortreffelijke deeltjes uit deze bijzondere reeks cultuurhistorische boekjes. Van Loghum Slaterus, 1950.

Erich Kästner: Dagelijkse zorgen, Liedjes en Proza 1945—1948. Veen, A'dam, 1950. Vertaling door Joh. v. d. Woude, de liedjes zijn vertaald door Han Hoekstra.

Bruno H. Vandenberghe O.P.: Aisopeia. Electa, Brussel, 1950. Een boekje over de Aesopus, de vader van de fabel in de Europese letterkunde.

A. Poesjkin: De Kapiteinsdochter. Feniksreeks. Veen, A'dam, 1948. Een goed verzorgde uitgave van dit bekende en boeiende verhaal van een der grootste Russische vertellers.

De Nieuwe Stem van Juni 1950 bevat van de hand van P. J. Stolk een beschouwing over „Het Zondebesef en de humanistische levenshouding”, waarvoor onze lezers belangstelling zullen hebben. A. L. Constandse schrijft er verder over de positie van Joegoslavië. Van H. Schulte Nordholt is er een aardige en goed geschreven reisbrief uit Italië. Beb Vuyk draagt een novelle bij. Vestdijk vervolgt zijn roman, „Ivoren Wachters”.

Goede vacantielectuur:

H. G. CANNEGIETER

A B C voor Mens en samenleving

82 bladzijden - gebrocheerd thans f 0,50 (franco p. p. f 0,55)

Veertig onderwerpen: Mens en mensengemeenschap. Humanisme en humaniteit. De humane en natuurlijke mens. Humane begrenstheid. De humane methode. Antipathie. Eigenbelang. Persoonlijkheid. Conventie. Man en Vrouw. Oud en jong. Milieu-verschillen. Psychologie. Het gezin. De buurt. De club. De school. Het verkeer. Sport en feestterrein. Koopman en klant. Machthebbers. Automaten. Mens en machine. Mechanisch amusement. De massa. Socialisme. Democratie. Wereldhuishouding. Oorlog en vrede. Politiek. Kunst. De kunstenaar. Geestelijk verkeer. Weerlozen. Anti-socialen. Ethiek. Godsdienst. Leven en dood. Illusie en werkelijkheid. Praten en doen.

Bestellingen op postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond te Utrecht, Bleyenburgstraat 1

ZOJUIST VERSCHEEN:

C. G. JUNG

De Psychologie van het Onbewuste

In dit boek heeft Jung zijn inzichten in de aard en de betekenis van het onbewuste behandeld, uitgaande van de in het wezen van de mens gelegen tegenstellingen, de spanningen, waarin hij leeft tussen de eigen innerlijke werkelijkheid en de buitenwereld.

Alle belangrijke problemen en begrippen, die karakteristiek zijn voor Jung's psychologie — die hij zelf ziet als een synthese van die van Freud en Adler — zoals de archetypen, de extraverte en de introverte gesteldheid, het collectieve onbewuste, de functie van de droom, komen hierbij in een zinvolle samenhang ter sprake.

Prijs f 4.90 gebonden

Verkrijgbaar in de boekhandel

VAN LOGHUM SLATERUS' N.V. — ARNHEM

Oproep

De Stichting voor Algemene Gezinsverzorging in de Gemeente Deventer, roept sollicitanten op voor de vacature van gediplomeerd gezinsverzorgster op nader overeen te komen voorwaarden.

Br. letter J no. 3, Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

Aangeboden

in rustig gezin te Utrecht (Tuindorp)

*Centraal verwarmde
zit-slaapkamer*

met volledig pension.

Br. letter J no. 2, Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

EEN DUURZAAM BEZIT IS

Gastmaal der Eeuwen

Taferelen uit de cultuurgeschiedenis van Europa

Onder redactie van Dr. O. Noordenbos, Dr. K. F. Proost, Theun de Vries

Reeds zijn verschenen:

1. Dr D. Loenen. Het Griekse Geweten: Socrates en Athene.
2. Prof. Dr H. Wagenvoort. Gistende cultuur: Cicero.
3. Theun de Vries. Leerschool voor barbaren: Karel de Grote.
4. Dr J. B. Knipping O.F.M. Hooglied in steen: De Kathedraal.
5. Dr R. Jacobsen. De Magiër der duizend kunsten: Leonardo da Vinci.
6. Dr C. Serrurier. De hoofse Gaardenier: André le Nôtre.
7. Henriëtte Roland Holst—van der Schalk. Romankunst als levensschool: Tolstoj—Balzac—Dickens.
8. Prof. Dr R. F. Beerling. Het wankel Westen: Nietzsche.

De pers van verschillende richtingen heeft deze serie uitnemend beoordeeld.

Prijs f 2.90 (geïll.) per deeltje

Bij intekening op de gehele reeks à f 2,60 per deeltje.

Verkrijgbaar in de boekhandel

VAN LOGHUM SLATERUS' N.V. — ARNHEM

AURORA

Opgericht
1887

SLUIT ALLE SOORTEN

*levens
studie
pensioen* } *verzekeringen*

DE BEDRIJFSWINST WORDT VOOR SOCIALE DOELEINDEN BESTEED

Nadere inlichtingen.

N.V. Levensverzekering Mij. „AURORA” Herengracht 62, A'dam-C. Tel. 47006-42878

Pianoles aangeboden

MINKE BOS

Granaatstraat 16 II, — Amsterdam

Dipl. Amsterdamsch Conservatorium

Dame zoekt

Reisgenote

voor buitenlandse reis in September,
duur 2 tot 3 weken.

Br. letter J. no. 1, Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

Goede vacantielectuur:

M. G. WARFFEMIUS, Denkers en Strijders

Om de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid.

120 bladzijden - met 7 portretten - in linnen band f 2,50.

INHOUD: Inleiding — Erasmus van Rotterdam — Dirck Volkertszoon Coornhert, strijder voor verdraagzaamheid — Giordano Bruno — Spinoza, zijn leven — Spinoza's leer — Diderot — Jean Jaurès — Leo Polak — Slotwoord en literatuur-opgave.

Te bestellen op postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Prettig tehuis gezocht

liefst in onderw.- of leraars-gezin
met studerend kind

te Leiden

voor eerstejaarsstud. (leeftijd 16 jaar)

Brieven W. F. Louwrier,
de la Reystraat 2, den Helder